

KÖNYVBEMUTATÓK

2011-2012-2013

Debrecen
2013

Készült
a *Pedagógusok arcképcsarnoka* című kiadvány
könyvbemutatóin elhangzottak,
a KSPE irattárában fellelhető dokumentumok,
Kálmán Antalné és Csermely László elektronikus levelezésének
és az internetes honlapokról szerezhető információk felhasználásával,
21 példányban

Összeállította, szerkesztette, nyomtatta:
Csermely László

Előszó és ajánlás helyett

Egy új kezdeményezésnek lehetnek tanúi, részesei mindazok, akik kezükbe veszik ezt a kis füzetet és elkezdik olvasni.

A közelmúltban felvetődött az elnökség, vagy talán éppen az elnök úr részéről, hogy a nagysikerű 2013. október 12-i könyvbemutatón elhangzottakat egy kiadványban meg kellene örökíteni. Mások felvetették – joggal –, hogy a kötet megjelenését követő írásos elismeréseket, dicséreteket ugyancsak össze kellene gyűjteni.

Ezt követően fogalmazódott meg bennem a kérdés, hogy miért csak a 2013-as könyvbemutatóra, illetve a 12. kötetre vonatkozzon mindez. Talán a jubileumi, 10. kötet bemutatója nem volt igazán nagyszerű, nagy sikerű, nagy érdeklődésre számot tartó, és mindez nem mondható el a 2012-es évről is?

Mindhárom esetben voltak felemlégethető „leg”-ek, amelyek egy részét a következő év eseményei esetleg felülmúlták. Igaz, hogy a 12. kötetben szerepel a legtöbb arcképvázlat, éppen ezért ennek a kötetnek a terjedelme a legnagyobb, na de mindez 2011-ben a 10. kötetre volt igaz. Legelőször 2011-ben volt példa arra, hogy a kultúrműsort az egyesületünk tagjai illetve hozzátartozói adták. A 2012-es év azzal is belépett a „leg”-ek sorába, hogy legelső alkalommal tartottuk a Megyeháza Árpád-termében a könyvbemutatót.

Anélkül, hogy tovább folytatnám érvelésemet, az indokok felsorolását – kész tények elé állítva az olvasót –, úgy döntöttem, hogy megpróbálom a három év anyagát összeszedni (nem volt könnyű, különösen a 2011-es év), és egyelőre csak 20 tagtársamat – elsősorban egyesületünk kibővített elnökségi tagjait – fogom megajándékozni ezzel a „házi nyomdában” készült kiadvánnyal.

Persze a könyvbemutatók hangulatát – a mosolygós, néha megható tekinteteket, a felcsattanó tapsokat, a sok szóbeli elismerést, dicséretet – nem tudják maradéktalanul az itt közkinccsá tett szövegek felidézni, de talán arra alkalmasak, hogy akik jelen voltak a könyvbemutatókon, azok ismételtlen feleleveníthessék az elhangzottakat, akik pedig esetleg hiányoztak a szóban forgó események valamelyikéről, azok legalább utólag megismerhessék a meghívókban beharangozott „műsorszámokat”.

E kis kötet összeállításánál a következő szerkesztési gyakorlatot alkalmaztam:

- minden oldalon feltüntettem a fejlécben, hogy éppen melyik kötet mikori bemutatójáról esik szó
- mellékeltem a könyvbemutatókra szóló meghívókat, hogy ezzel az összekötő szöveg írását elhagyhassam
- az elnöki köszöntőket egybe szerkesztettem, függetlenül attól, hogy azok a bemutatókon több részletben hangzottak el, és kihagytam az egyes programok bekonferálását is

- mindhárom évben a www.haon.hu internetes oldalon megjelent egy-egy tudósítás Vmirjáncki József tagtársunk „tollából”, amelyeket aztán néhány nap múlva a Hajdú-Bihari Napló is közölt, esetleg más címmel és másik fénykép felhasználásával. Én minden esetben az eredeti tudósításokat kerestem meg
- a szerkesztés során két betűtípust használtam azért, hogy elkülönüljön a könyvismertető és az előadások szövege a többitől

Biztosan több írásos visszhang is született, sajnos csak a közreadottakat sikerült fellelnem.

Talán vannak a kötetben ismételések, de ez csak azzal magyarázható, hogy nem vállalkoztam és a jövőben sem szívesen vállalkozom pl. a könyvismertető, az előadások, a tudósítások eredeti szövegének rövidítésére. Sőt...

Most már csak azt kell eldönteni, hogy a megajándékozottaknak tetszik-e mindez, alkalmas-e arra, hogy legalább a tagság számára készüljenek – most már nyomdai úton – további példányok, na és azt, hogy a jövőben van-e létjogosultsága ennek a kezdeményezésnek, akár évente vagy 2-3 évenként.

Abban a reményben, hogy nem dolgoztam feleslegesen, hogy tagtársaim többsége örül e kis füzetnek, jó szívvel ajánlom ezt a 60 oldalt valamennyi érdeklődő olvasó figyelmébe.

Debrecen, 2013. december

Csermely László
a KSPE tagja

MEGHÍVÓ

a *Pedagógusok arcképcsarnoka* c. sorozatunk tizedik,
jubileumi kötetének bemutatójára

A bemutató helye: MTA Debreceni Bizottságának székháza
Debrecen, Thomas Mann u. 49.
(Megközelíthető a 31, 32-es jelzésű autóbusszokkal)

A bemutató ideje: 2011. október 5. (szerda) 10 óra

Program:

- Kulturális műsor
- Köszöntés – *Papp Gézáné* elnök
- „Az emlékezés értéket ment” – gondolatok az arcképcsarnok sorozathoz
– *Ungvári János* alapító főszerkesztő
- Elismerő oklevelek átadása – *Dr. Bitskey István* professzor, az MTA
Debreceni Bizottságának elnöke
- A *Pedagógusok arcképcsarnoka* 2011. évi kötetének bemutatása – *Dr.
Korompai Gáborné* egyesületi elnökségi tag
- Zárszó
- A szerzők, egyesületi tagok, támogatók tiszteletpéldányainak átadása
(ugyanekkor a kiadvány iránt érdeklődők is hozzájuthatnak a kötethez)

Kérem, hogy a szerzők szíveskedjenek az arcképcsarnokban szereplők hozzátartozóit – amennyiben lehetőségük van rá – a könyvbemutatóról értesíteni.

Egyesületi tagjaink a tiszteletpéldányukat az október 24-ei rendkívüli közgyűlésen is átvehetik.

A könyvbemutatóra tisztelettel hívunk minden érdeklődőt.

Debrecen, 2011. szeptember 19.

Tisztelettel:

Papp Gézáné
egyesületi elnök

Ady Endre: A magyar tanítókhöz
(Elmondta: Nagy Sándorné)

Itt volna hát a szent, a várt Szélvész,
Tespedit tavat mely fenéig zavar?
Alázását ki oly bűnösen tűrte,
Lázad hát már az Élet alágyúrtje,
A tanító, a legrababb magyar?

Gyűjtatott lelkek víg mécsesének,
Ott, hol Sötét ül várost és falut,
S hol eped fényért cellák milliója,
Magyar sivatag magyar tanítója
Rabok között rabként senyvedt, aludt.

Bús ébredők! a naphoz az arccal,
Pusztul ez ország s az idő repül
S kik hivatatok vezérül a népnek,
Ne maradjatok gyáva csöccseléknek:
Úri gazságok jobbágy öreül.

Ha itt a Szélvész, szívet elébe,
Ha itt az óra, verjen hangosan:
Szélvész verte, szép, nagy szívekre vár itt
Egy sötét ország, melynek páriáit
Nem mentheti már, csak szélvész-roham.

S ha itt van már a szent, a várt Szélvész,
Köszöntjük ezt a zárka-nyitót.
Lelkünknek fényét ezer éve orzák,
Kapja meg végtén szegény Magyarország
A szabadító magyar tanítót.

Mogyorósi József: Tanárnak lenni szép!

(Elmondta: Csermely László)

Szeptemberben, mikor betipeg sok gyerek, nem tudva mi a jó, mi a szép, s hogy kell köszönni a tanító néninek. Nem tudják, hogy miért kell nyugton ülni, miért kell mindig figyelni, fülelni és jelentkezni... mikor kinn a Nap süt szépen, őszi felhő úszik az égen, a fán, lám ott egy kismadár szól, s oly jó lenne mindig otthon, hol anyu vár és a család... itt meg „rendben kell lenni”, nem szabad örökké feszengni, az iskola csupa kín, nem segít a sok kicsin!

Tanárnak lenni ekkor a legszebb! Példát mutatni a kisgyerekeknek. Megfogni kezüket, szép lassan, csendesen, bemutatni nekik az „ÉLETET”, átvinni őket egy nagy kapun, ahonnan az út – ha tetszik, ha nem – a felnőtt életbe fut. Tanítani szépet: írást meg olvasást, megismertetni a számolást, fákat, erdőt, szarvast meg őzeket, a várost, a falut, s mind-mind az embereket... kitágul a VILÁG, ajkodon csüng harminc szempár, lesik szavad, csodálják a képet, mit eléjük emberséged, tisztességed, hited festett...

Múlnak az évek, a kép egyre nagyobb, színesebb lesz – a gyerek érik, időnként már önálló szárnyakat kap, hogy próbálgassa a repülést... Szemeid figyelik röptét, kezeid féltőn, óvón nyúlnak utána, aztán egyszer rájössz, hogy már túl magasan repül, megóvni, védeni már úgysem tudod, ha onnan lependerül – visszahúzod tétován a kezed, s a röptét fájó szívvel lesed, mert érzed, hogy közel a búcsú – megtanult mindent, mit tudnia kell – várja az ÉLET, hát mennie kell...

Tanárnak lenni ekkor a legszebb! Büszke lehetsz, hogy megtanítottál egy csapat fiókat: onnan fönről már nem látják az orcád, a szemeid sarkát, honnan kibukik pár könnycsepp, és a szíved megszakad... Nézed őket és látod bennük Önmagad! Négy évet szántál rájuk, Neked ez a négy év „egy élet” volt – most egy kicsit „meghalsz”, s miközben emlékeidbe burkolódzva éled e kint, odakünn már ismét közel az ősz, a fák lombja virít: tipeg sok új gyerek, meghódítani mindent, mit lehet – még fáj az emlék, de ím itt az új csapat – pelenkázni kéne egyiket, másikat –, harminc kíváncsi szempár rád mered, s Te ismét előlről kezdesz „egy életet”... Tanárnak lenni ekkor a legszebb!

Tanárnak lenni máskor is szép! Akkor, ha nem veszíti hitelét, ha tisztelik, becsülik érte mit tesz, ha értéke marad az életének... Ha szüksége van reá a jövő nemzedéknek, mit apáik itt és most tervezének – hosszú évek munkái során mind-mind majd beérnek...

Álom ez vagy sóhajlás...?

A www.haon.hu internetes oldalon jelent meg

Könyvbemutatót tartottak a DAB székházban Debrecenben

Debrecen - Meghitt és ünnepélyes könyvbemutatót vettek részt közel kétszázan a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület által rendezett összejövetelen.

Ekkor került sor a Pedagógusok arcképcsarnoka című sorozat tizedik, jubileumi bemutatójára, melyet a MTA Debreceni Bizottságának székházában tartottak.

Különleges találkozó volt a mai

Színvonalas bevezető műsor keretében Csermely László, a kiadvány tördelőszerkesztője egy volt pedagógus, Mogyorósi József Tanárnak lenni szép című megható írását idézte. A kulturális műsor után Papp Gézané, az egyesület elnöke köszöntötte a megjelenteket, aki elmondta, hogy különleges találkozó ez a mai. Három jeles évfordulót is ünnepelhetünk. Az egyesület névadójának, Karácsony Sándor születésének ez évben van a 120. évfordulója, az egyesület 15 éve alakult, s ebben az évben jelent meg az arcképcsarnok sorozat tizedik, jubileumi kötete.

Az arcképcsarnok sorozat

Majd Ungvári János, alapító főszerkesztő beszélt az arcképcsarnok sorozatról. Elmondta, hogy az évente megjelenő arcképcsarnok sorozat értékmentő kötetei azoknak a pályatársaknak állítanak emléket, akik nyomot hagytak tanítványaikban, munkatársaikban, s mindazokban, a kikkel emberformáló kölcsönös viszonyban voltak. A sorozat köteteiben az arcképvázlat szerzői emlékeznek azokra a pedagógusokra, akik előttünk jártak, vagy éppen kortársaink voltak, s a legszébb hivatás elkötelezettségként az ifjúság nevelésében tevékenykedtek.

Eddig megjelent tíz kötetben 1124 egykori pályatárs emlékeztetést örökítették meg több mint 620 szerző írása révén.

Elismerő oklevelet kaptak

Ezután dr. Bitskey István professzor, a MTA Debreceni Bizottságának elnöke elismerő oklevelet adott át azoknak az egyesületi tagoknak, akik tevékenységükkel hozzájárultak régióink tudományos és kulturális életének előmozdításához. Oklevelet vett át: Csermely László, Csiha László, Kakucsai Géza, Kincses Gyula, Kálmán Antalné, dr. Kántor Sándorné, dr. Korompai Gáborné, Lengyel Mihály, Nyirkos Tibor, Raffay Zoltánné.

A Pedagógusok arcképcsarnokának 2011 évi kötetét dr. Korompai Gáborné egyesületi tag mutatta be. Elmondta a népes számú közönségnek, hogy a tizedik, jubileumi kötetben 147 arcképvázlatot írt meg 125 szerző és társszerző.

Különös életutak lettek a kiadványban megörökítve az utókor számára. Szerepelnek a könyvben óvónők, tanítók, tanárok, középiskolai tanárok, főiskolai, egyetemi professzorok élettörténetei egyaránt. A közel másfélszáz életútról megemlített egy-egy különösen érdekes, kiemelkedő, vagy meghatározó eseményt.

Ungvári János köszönetet mondott a kötet írásában, szerkesztésében közreműködőknek, a támogatóknak, s bizakodását fejezte ki, hogy a sorozatnak folytatása lesz.

Végezetül a DAB székházának előcsarnokában több száz könyv talált gazdára, elhintve ezzel az ország különböző pontjára azoknak a pedagógusoknak az emlékét, akiket a megtartó emlékezet tart közöttünk.

Vmirjáncki József

Ungvári János: Gondolatok arcképcsarnokunk tíz kötetéhez

Egyesületünk életében a 2011. esztendő kiemelt évfordulókat hordoz. Jubileumi évnek tekinthetjük, hiszen 15 éves egyesületünk, 10 éve indítottuk útjára arcképcsarnok sorozatunkat, és nem utolsósorban névadónk, Karácsony Sándor születésének 120. évfordulójára emlékezhetünk ebben az évben. 15 év alatt sokan és nagyon sokat dolgoztunk egyesületünkben, önzetlenül és ügyiránti lelkesedéssel, az ifjúság oktatását-nevelését tekintve jobbitó szándékkal. 150 fős tagságunk 15 emlékülést és ehhez kapcsolódó emlékkötet mutathat fel, s a mostani könyvbemutatón kézbe vehetjük arcképcsarnok sorozatunk X. kötetét.

Engem a könyvbemutatón a természetes betakarítására emlékeztet. Olyan mint az aratás: ünnepélyes és lélekemelő és értékmelő.

Arcképcsarnok sorozatunk 10 kötet 1124 arcképet tartalmaz 620 szerző vállalkozásában. Azokról a volt pályatársakról emlékezünk, akiknek pedagógusi és emberi alakját eleven emlékezetünk őrzi. Az 1124 pedagógus közül 697-en (62%) a '30-as, '40-es, '50-es években kezdték a pályát. Ők nagyon nehéz korszakokat éltek át, de helytálltak, volt emberi tisztességük, s a tisztesség nem rendszerfüggetlen.

Alapítólevelünk jelmondata: „Az emlékezés életet ad.” Kőlcsey Ferencről ered a gondolat, ám hasonlóan vélekedett Horatius, Byron, és említhetem pályatársunkat, Kiss Tamás költő gondolatát: Ki embert nevel, az abban él tovább.

Ez a gondolat sor indított bennünket, hogy sokak által nemes feladatnak minősített emlékezésekre vállalkoztunk. Arcképvázlat formájában emléket állítunk a kiemelkedő egyéniségek mellett a mindennapok hőseinek, az egyszerű tanyai és falusi tanítóknak is. Aikre emlékeztünk nagyszerű pedagógusok: a tudás és az erkölcs magvait hintették a gyermeki agyakba és szívekbe, és csak megbecsülés jár nekik azért, hogy diktatórikus időszakokban is meg tudták őrizni emberségüket, magyarságukat és józan ítélőképességüket.

Nem szabad pedagógusgenerációkat elfeledni. Az emlékezés az utókor feladata, s mi vagyunk az utókor. Így nekünk erkölcsi kötelességünk életűjük bemutatása, példaként munkásságuk méltatása, elsősorban a mai ifjúság számára.

Úgy gondolom, hogy tevékenységünk eredménye emeli a társadalom legtisztességesebb rétegének, a pedagógusok önbecsülését. Az önbecsülés nem ajándék, azért meg kell dolgoznunk.

Tevékenységünknek másik, nem lebecsülendő hatása megmutatkozik a közvélemény formálásában is. Iskolák és tantermek elnevezése, egykori pedagógusokról a helyi elektronikus és írásos sajtó tudósításai ennek meggyőző bizonyítékai.

Szólnunk kell azonban hiányérzetünkről is. Ha van valami, amivel Magyarország új versenytársai között az európai mezőnyben megkapaszkodhat, az az ország szürkeállományának a nagysága és csiszoltsága, még pontosabban a most 10-20 évesek és a még fiatalabbak felkészültsége. Ehhez kellenek a jó iskolák, benne jó pedagógusok. Ennek egyik feltétele a pedagógusok jobb erkölcsi és anyagi megbecsülése. Ami az iskolákban történik, hosszabb távon mindennél fontosabb. Ott formálódik a jövőnk.

Aki átlapozza kötetünket máris kapaszkodót talál ebben az értéktévesztett világban, hiszen nemcsak a benne szereplők munkája példaértékű, de ők maguk is példaként szolgálhatnak arra, hogyan kell emberségesen, emberként élni.

Dr. Korompai Gáborné: **Könyvismertető**

Hiszem, hogy nem csak az én számomra ünnepi alkalom – évről-évre – amikor kezembe vehetem a Pedagógusok arcképcsarnoka újabb kötetét.

Idén a 10. kötet megjelenésével több jeles évfordulóra emlékezünk: 120 esztendeje született egyesületünk névadója, Karácsony Sándor professzor, a hazai nevelésügy évtizedekig feledésre ítélt nagyhatású személyisége. Tizenöt éve annak, hogy 1996 novemberében a Sári Gusztávra való emlékezéssel kezdetét vette az azóta is megszakíthatatlanul folyó munka, amellyel egykori pályatársaink életének, munkásságának emlékét ápolja egyesületünk.

Nem hagyhatom említés nélkül azt sem, hogy az egyesület első elnökét, az arcképcsarnok alapító főszerkesztőjét, Ungvári János tanár urat is jeles alkalomból, 80. születésnapján köszönhattük. Ezzel a mostani jubileumi kötettel azt kívánjuk bizonyítani, hogy az általa elvetett mag nem csak kihajtott, hanem immár szárba szökken és minden korábbinál gazdagabb termést hozott.

Sajnos örömről mindig vegyül szomorúság is. El kell fogadnunk az élet megmáshatatlanságát, mégis megdöbbentő kedves tanáraink, kollégáink távozásával szembe-sülni. Nem akartam hinni a szememnek, amikor *Thunné* Erzsike néni arcképét megláttam még a korrektúrázaskor, hiszen a nem oly rég tartott érettségi találkozónkon még jelen volt. Meghatottan olvastam egykori fizika tanárnőmről, *Trónné* Juci néniről és kedves ének-zene tanárnőnkéről, *Tóth Lászlóné* Teri néniről.

Egykori évfolyamtársaim, a mindig vidám *Kiss Ica*, a korrekt, komoly *Sass Attila* és az utánunk következő évfolyam csendes, kedves hallgatója, *Török Béla* korai távozását döbbenettel, szomorúan olvastam.

Ebben a kötetben sok a közelmúltban, 2010-ben és 2011-ben elhunyt köztisztviselőnek örvendő pedagógus életrajza, nevük felsorolásával adózom emléküknél: *dr. Albert Béláné, Bajusz Imre, Balku Jenő, Balogh Béla, Berecz Sándorné, Csongvay József, Egri Zoltán, dr. Gál Józsefné, Géczy Jánosné, Iván Ágnes, dr. Kacsur István, Kaplonyi Miklósné, dr. Kiss Ilona, Klincse Julianna, Labossa Gusztáv, dr. Lénárd Ferenc, Lengyel István, dr. Ling Jolán, Lobotka János, Márton József, Nádpor József, Niederhauser Emil, Orosz János, Pakurár Miklós, dr. Pál György, Porzsolt Istvánné, Sándor Gábor, Stefán Miklós, Szabó Albert, dr. Szécsi Pálné, Szekér László, Thun Lászlóné, Titkó István, dr. Zsolnai József.*

Valamennyiük pályája, munkássága az „emberarcúnak” nevezett szocializmus évtizedeire esett.

Reájuk vonatkoztatva mélyen egyetérthetünk Ungvári Jánosnak az előszóban kifejtett gondolatával: „...nem ők döntötték el, hogy mikor születtek. Ebből következően azt sem, milyen időben tanultak, léptek munkaképes korba, továbbá azt sem, hogy milyen társadalmi rendszerben kívánnak élni. Az élet erős törvénye szerint igyekeztek tisztességesen helytállni a választott életpályán, alkotni, értéket létrehozni – a hazának.”

Életútjuk, és nem csak az övék, hanem a két világháború között dolgozóké is, híven tükrözi a magyar történelem sorsfordulóinak következményeit.

A XX. század magyar pedagógusai közül sokan az elszakított országrészekből menekülve a kis Magyarországtól várták sorsuk jobbra fordulását. A Klebelsberg Kuno által irányított kultúrpolitika átmenetileg beváltotta a reményeket: új iskolák épültek tanítói lakásokkal. A „nemzet napszámosa”, a „lámpás” lassan polgári életmódot alakíthatott volna ki, ha nem jön a II. világháború és nem szedi áldozatait a tanítók, tanárok sorai-ból is. Volt köztük, aki a Don-kanyarban szenvedett súlyos sebesülést, mások, mint *Csathó Kálmán*, *Katona Ferenc*, *Szabó Sándor*, *Tarr Ferenc* és *Török István* orosz földön, Szibériában raboskodtak. *Kiss Antal* és *Porcsalmi Lajos* osztályrészéül amerikai illetve angol fogolytábor megpróbáltatásai jutottak, és volt, aki a legdrágábbat, életét áldozta, mint *Thurzó Sándor* átányi kántortanító, aki a háború végén halt hősi halált. Az erdélyi *Sárdi János* és *Sós Zoltán* a román hadsereg sorkatonai állományában viselte el a háború gyötrelmeit. *Németh Zoltánt* leventeként hurcolták Németországba. *Dr. Endes Pongrác* professzor a háború után került internáló táborba.

A polgári életbe visszatérve valamennyien tiszteletre méltó lelkierővel kezdték újra az életet, hivatásuk gyakorlását, megküzdve a háború utáni szegénységgel, egészségük károsodásával, és elviselve azokat a változásokat, amelyekhez alkalmazkodniuk kellett.

A II. világháború utáni években indulók számára reményteljes jövőt ígért az új rendszer. Nem volt ritka a mélyszegénységből magasra ívelő út, mint *dr. Gáspár Lászlóé*; a dobozi gátőr fia a magyar oktatásügy egyik megújítója, egyetemi tanár lett. *Dr. Pál György* hatgyermekes nagykálói földműves családból küzdötte fel magát a főiskolai tanárságig. *Dr. Zsolnai József* életútja a cselédsorsból indult, s egyetemi tanárként olyan programokat alkotott, amelyeket nem csak hazai, de nemzetközi szinten is számontartanak, alkalmaznak.

Az egyéni szorgalom, tehetség és ambíció mellett része volt ebben az állami támogatásnak is és annak, hogy őket még azok a pedagógusok készítették fel, akik a hagyományos magyar oktatási, nevelési módszereket alkalmazták. Ennek a generációnak a tagjai olyan műveltséggel léptek a pedagógus pályára, hogy szakképesítésükön túl – ha a szükség úgy hozta – matematikát, irodalmat, idegen nyelvet tanítottak, népi táncot, zenét oktattak, művészeti csoportokat vezettek, sportkört szerveztek, könyvtároskodtak.

A pedagógus hivatást választók közül igen sokan többgyermekes vidéki iparos, munkás vagy földműves családból jöttek, illetve pedagógus szülők gyermekeiként folytatták szüleik munkáját. A pálya vonzereje külön tanulmány lehetne, hiszen e kötetben is találkozunk olyan pályamódosítással, hogy agrármérnök képezte át magát pedagógussá, mint Létavértes népszerű tanítónője *dr. Gál Józsefné* vagy a hajdúdorogi iskolaigazgató, *Szabó Sándor*, és mi motiválhatta a meggyesegyházi tanyavilágból induló *Szeverényi Ilonát*, hogy hajnalonként lóháton tegye meg az utat a tanyától a vasútig, csak hogy tanulhasson, s majd taníthasson.

A továbbképzésre lehetőséget adó oktatási rendszer sokak számára megnyitotta az utat különböző, magasabb szakképesítés megszerzésére. Feltűnően sokan választották a reál

szakokon való tanulást. Része lehet ennek abban, hogy a matematika, ábrázoló geometria, fizika, kémia szakok mentesebbek voltak a kor ideológiájától. Ők lettek azok a pedagógusok, akiknek a diákjai hazai tanulmányi versenyeken, nemzetközi diákolimpiákon matematikából, fizikából illetve természettudományos tárgyakból sorra hozták a kitüntetések, a győzteseknek járó jutalmakat.

Miután a vidéki egyetemeken, főiskolákon megszüntették a nyugati nyelvszakokat, a nyelvtanárnak készülő csak orosz szakon tanulhattak. Nem lehetett könnyű dolguk, hiszen többségük a középiskolában még nem tanult oroszul. Végigtekintve az orosz szakos tanárok első generációjának életútján, munkásságán, megállapíthatjuk, hogy a diákság körében tagadhatatlanul jelenlévő averzió megnehezítette munkájukat, de olyan kitűnő tanárok, mint *Csáthy Miklós*, *dr. Dancs Sándor*, *Molnár Dániel*, *Nádpör József*, *dr. Németh Zoltán*, *Nyitrai Gyula* és *Szabó Albert* megtalálták a módját, hogy a klasszikus orosz irodalom és kultúra nagy alkotásait is ismertetve tegyék rokonszenvesebbé a tantárgyukat.

A nyelvtanítást egy különösen szép idea a magyar-román együttélés szolgálatába állította *Berényi József* és *Szolga Margit*, a Körösszegapáti általános iskola román tagozatának pedagógusai.

Nyelvtanárokról szólva nem hagyhatom említés nélkül a KLTE két széleskörű nyelvtudással rendelkező lektorátus vezetőjét *dr. Dombrovsky Józsefnét* és *dr. Pösze Lajosnét*, akik az 50-es évektől kezdve évtizedeken át önzetlen munkával igyekeztek pótolni, kiegészíteni a hallgatóság nyelvtudását.

Nem véletlen, hogy jelen kötetünkben feltűnően sok testnevelő tanár életrajza olvasható. Aki felnőttként megélte a rendszerváltozás előtti időket, jól emlékezhet arra, hogy milyen jelentős szerepet töltött be életünkben a sport. Az ifjúság energiáinak praktikus levezetését láthatta-e az állami vezetés a sportmozgalomban, s ezért támogatta? Vagy valóban az egészséges életmódra szoktatás volt a cél? A lényeg az, hogy volt tömegsport és a testnevelő tanárok nem csak az iskolában, hanem sportegyesületekben és az MHK mozgalomban is sok-sok fiatallal foglalkoztak. Ki ne akart volna bajnok lenni a Helsinkiben rendezett olimpia után, és kit nem lelkesített a magyar aranycsapat sorozatos győzelme? A sport olyan kitörési lehetőséget biztosított, amelyhez fogható akkorig nem volt más.

Nem csak a külföldi utak iránti vágy, de a hazafias érzés is szerepet játszott a sport iránti fokozott érdeklődésben. Mindnyájunknak volt tornatanára, edzője, mestere, aki a remélt siker felé vezethetett. Hogy ne emlékeznénk reájuk hálával, szeretettel? A Temesvárról elszármazott *Gaál Lajos* változatos és küzdelmes útja a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Testnevelési Tanszékének élén teljesedett ki. *Nagy Gyula* mezőcsáti tanító két járás általános iskoláinak sport-életét irányította. Tanítványai között tornatanárok, minősített sportolók őrzik emlékét. Kisújszálláson *Porcsalmi Lajos*ról nevezték el a város sport-telepét. Számos megyei és országos versenyen értek el kimagasló eredményt tanítványai. A fiatalon elhunyt *Radócziné Árva Erzsébet* testnevelő tanári tevékenysége mellett szülővárosa, Balmazújváros történetének kutatásában is tiszteletet

érdemlő munkát végzett. *Sallai Ernő* a nyíregyházi főiskola tanáraként nem csak hallgatói számára adott példát, hanem megmutatta azt is, hogyan lehet és kell egy sportágat – jelen esetben a kézilabdázást – meghonosítani. Törökszentmiklóson *Szabó Ferenc* tekinthető az iskolai testnevelés megalapozójának. A Bercsényi Miklós Gimnázium tornaterme ma az ő nevét viseli.

Folytathatnám a sort *Szabó Miklósné* hajdúböszörményi tanárnő, *Szekér László* és *Tamás Béla* nyíregyházi és *Tornyai Gyula* Körösszegapátiban működő tanár sportvezetői munkájával, végül az aktív sportolóból, a többszörös tornászbajnokból ismert testnevelő tanárrá vált *Vermes Lászlóra* való emlékezéssel.

A Debrecenben valaha is működött művésztanárok között kiemelkedő hely illeti *Szabó Emilt*, aki Kodály Zoltán és Bartók Béla tanítványaként végzett a Zeneakadémián, majd a városi zeneiskola elismert tanára lett, s szerteágazó tevékenységével évtizedeken át Debrecen zenei életének meghatározó személyisége volt. *Tóth Lászlóné* bölcsészhallgatóként kapcsolódott be a legendás békéstarhosi zeneiskola munkájába, aztán a zeneoktatás igazgatói munkakörében is végigkísérte egész pályáját. *Lavotta Kamillának* már a neve is zenei remiszenciát ébreszt, a muzsika világában élt, tanított, zeneiskolát igazgatott. A Nagyváradról áttelepült *Lobotka János* az 1970-es években újra életre keltette a debreceni ifjúsági fúvószenekart, később velük országos és nemzetközi sikereket aratott. *Tarcai Zoltán* a nyíregyházi tanítóképzőben, *Vadász István* és *Váradi László* Hajdúszoboszlón fejtett ki hatásos és eredményes tevékenységet az iskolai és városi ének- és zenekultúra fejlesztésében.

A rajzoktatás mintha veszített volna jelentőségéből az utóbbi időben, pedig ki látott olyan kisgyermeket, aki nem rajzoltag szívesen. Ha ezt az elemi hajlandóságot, készséget nem fejlesztjük, ha a képzőművészet alaptörvényeit nem tanulják meg, még jobban előzönlik a képzőművészet világát az öntörvényű formabontók a műértők bánatára és a félművelt sznobok örömére. Szükség van ma is olyan egyéniségekre mint a régi rézmetsző családból származó *Ócsvár Rezső* és fia *Géza*. Mindketten rajztanárok és festőművészek voltak, akik jó pedagógiai érzéssel segítették kibontakozni tanítványaik művészi látásmódját, ízlését, tehetségét. Alkotásaikkal pedig hozzájárultak a magyar képzőművészeti örökség gyarapításához. Rendkívüli életutat járt be *Kusmiczki Sándor* művésztanár, aki állami gondozottként indult az életbe és küzdelmes évek után iskolaigazgató lett. Legszívesebben rajzot tanított, foglalkoztatta a népművészet valamennyi ága. Ismert népi iparművészként tartották számon, fából faragott szobrai ma több település köztereit díszíti. *Korkos Jenő* miskolci művésztanár tanítványai és családja büszke lehet arra a munkásságra, amelynek emlékezetét jelen kötetünkben örökítették meg.

Egyetérthetünk azzal a véleménynel, hogy a zene, képzőművészet, előadóművészet, irodalom iránti érdeklődést gyermek- és ifjúkorban lehet és kell megalapozni. Az e területeken átadható és megszerezhető tudás nem csak a szellemi, hanem a lelki gazdagodást is szolgálja, az alkotó ember kibontakozását segíti. Teljes értékű ember csak az lehet, aki nyitott a teremtett világ és az emberi alkotások minden szépségére, az iskolának pedig teljes értékű embereket kell nevelnie.

Az arcképcsarnok 10. kötetében összegyűjtött életrajzok döntő többsége olyan pedagógus egyéniségek életét, munkásságát tárja elénk, akik a XX. század második felében fejtették ki tevékenységüket. Valamennyien jól felkészült, munkájukat hivatásként gyakorló pedagógusok voltak. Kötetünk Gyergyai Alberttől idézett mottója illik rájuk. „*A jó tanár nemcsak pedagógus, hanem kertész, filozófus, esztétikus, lélekűbűvő, művész és mesterember egy személyben, s nemcsak tudását közvetíti... hanem példát ad, jellemet formál... életet visz a könyvekbe, a könyveken keresztül a tanításba, állandó s eleven hidat épít az eszmény és a mindennap, az elvontság és tapasztalás közé.*”

Az életrajzokból az tűnik ki, hogy ennek az ideának a megvalósításán dolgozott a maga területén az óvónő, a tanító, a középiskolai tanár és az egyetemi professzor.

A sok és sokféle munka, széleskörű elfoglaltság, a megélhetés gondjai, a tiszteletre méltó eredmények, sikerek és elismerések, amelyekről olvashatunk nem terelhetik el a figyelmünket arról, hogy ez a felgyorsult tempó, amely a XX. század II. felének életmódját jellemezte, felőrölte a legjobb erőket is. Megdöbbenő, hogy milyen sok kolléga és kártárs nem érhetette meg a nyugdíjas kort.

Nem tudom számon tartják-e valahol, készült-e statisztika arról, hogy a pedagógusok és más hivatásúak körében hogyan alakult ez az arány. Összehasonlító adatok nélkül is el kell gondolkodni azon, hogy a pedagógusok feladatai, életmódjuk, erkölcsi és anyagi megbecsülésük milyen ok és okozati összefüggésben van azzal a szomorú valósággal, amelyet említettem.

Az erkölcsi elismerésnek kialakultak a szokásos formái, de nem lehet nem észrevenni, hogy néhányan érthetetlen módon kimaradtak a társadalmi megbecsülés jeleként adható kitüntetések közül. Talán elég, ha *Nyitrai Gyula* derecskei tanár úrra utalok, vagy *Székelly Miklósné* rozsnyói tanítónőre és az erdélyi *Sós Zoltánra*, habár utóbbiak esetében a kisebbségi lét magyarázatul szolgálhat. Szeretném hinni, hogy *Sánta János* és *Stefán Miklós* nem csak alma materétől kapott jubileumi diplomát és munkásságukat nem csak utólag, a kötetünk számára készült leírás méltatja.

A 10. kötet többszöri átolvasása után úgy érzem, mintha személyes ismerőseim lennének mindannyian, akikről kollegáik, tanítványaik, hozzátartozóik megemlékeztek. Fel-felvillan emlékezetemben egy-egy kedves arc: *Berencsi* professzoré, *Kocsányiné* Piroska néni szép fiatalkori fényképe, a *Csathó házaspár* és a hozzájuk rokoni szállal kötődő *Kovalcsik András*, *Jobbágy Bertalanné* derűs arca, *dr. Romhányi Gyuláné* mosolya, *Fekete József*, *Zsoldos István* tekintete. Aztán az iskola-alapítókra gondolok; *Sárdi Jánosra*, akiben Berettyóújfalu Berettyóújfalu gimnáziumának alapítóját tisztelhetjük és *Szokolay György* tanár úrra, akinek Törökszentmiklós köszönheti gimnáziumát.

Az új kötetben több iskolateremtő professzorról olvashatunk: *Jeney Endre*, *Hüttl Tivadar*, *Kenézy Gyula* orvostudományi professzorokról, *Máthé Imre* Debrecenből indult botanikus professzorról, *Ország Lászlóról* a KLTE Angol Tanszékének nagyhíru tanáráról, A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének alapítójáról, *Rugonfalvi Kiss Istvánról* és Kelet-Európa történetírásának atyjaként tisztelt *Niederhauser Emilről*, valamint a nem-

zetközi hírű *Szalay Sándor* atomfizikus professzorról, a debreceni Atommagkutató Intézet alapítójáról.

Hálásak lehetünk hozzáértő szerzőinknek, akiknek sikerült emberközelbe hozni a polihisztor *Szabó Árpád* Széchenyi-díjas professzort, *dr. Lénárd Ferencet*, *Varga Tamás* tudós matematikus és *Pirigyi István* Szent Atanáz-díjas egyháztörténész professzort.

Különös meglepetése a kötetnek a *Vészi Jánosról* szóló írás. Vészi nem csak rokoni szállal kötődött a mártírsorsú magyar miniszterelnökhöz, hanem erős, meggyőződésbeli szellemi szálakkal is.

Jubileumi kötetünkben sok-sok olyan pedagógus egyéniségről olvasható életrajz, akiről másutt nem; ezek a forrásértékű névcikkek adják kiadványunk legnagyobb értékét.

A régi, ismert nagyságok: *Brassai Sámuel*, *Török József* mellett eddig csak szűkebb pátriájában ismert személyiség, *Sőreghy Márton* cigándi rektor úr munkás élete is élénk táru.

Szívesen szólnék másokról is, de erre itt most nincs lehetőség, viszont remélem, hogy a kötet kézhezvétele után valamennyi életrajzot elolvassák, sok-sok ismerőst fognak találni, felemelő élmény lesz a példamutató életutak megismerése.

Örömmel konstatáltam, hogy szerzőink köre tovább bővült. Különösen sok életrajz érkezett nyíregyházi munkatársainktól, határainkon túlról Kolozsvárról, Kézdivásárhelyről, Rozsnyóról is kaptunk arcképvázlatokat, budapesti, szegedi, szolnoki, miskolci, makói szerzők mellett a hajdú-városokból, nyírségi kistelepülésekről jöttek az írások. Kisújszállás, Törökszentmiklós. Körösszegapáti és még jó néhány település most kapcsolódott be a munkánkba, felismerve azt a lehetőséget, amelyet tudomásunk szerint hazánkban egyedül kiadványsorozatunk biztosít egykori pedagógusok emlékezetének ápolására.

A legújabb kötet küllemében is méltó az ünnepi évfordulókhoz, a fotók igényesebb megjelenítése, a betűrend új fejezeteit bevezető idézetek beiktatása technikai szerkesztőnk empatikus munkáját dicséri.

E jubileumi kötetben közel másfélszáz életrajz olvasható, szerzőink és a szerkesztők, elsősorban Ungvári János, Nyirkos Tibor és Csermely László önzetlen, igényes munkájának köszönhetően.

Végül, de nem utolsó sorban köszönet illeti Papp Gézáné elnök asszonyt, aki átérezve a nemes ügy jelentőségét, mindent megtett a kötet létrehozásáért.

Befejezésül szeretném felhívni a figyelmet a Csermely László által szerkesztett repertóriumra, amely az utolsó 25 oldalon található és az eddig megjelent arcképvázlatokról ad pontos tájékoztatást, ennek alapján egyértelműen megállapítható, hogy kiről jelent meg és melyik kötetben életrajz. Legyen ösztönző is ez az összeállítás, jóllehet sokakról írtunk, de még mennyien lehetnek, akikről illenék megemlékezni!

Remélem, közös munkánk a jövőben is folytatódni fog, s ehhez továbbra is számíthatunk jótevőink támogatására.

VISSZHANG

Levélként érkezett:

KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIAI EGYESÜLET

Csermely László úr

Tisztelt Kolléga!

Kiadványukat nagy szeretettel fogadtuk.

Gratulálunk, és reméljük, hogy a könyvek forgatása mindkét oldalon újabb ötleteket kezdeményezhet a szerkesztőknek.

Kérjük, segítsék, hogy a megyei kutató közösségek megismerjék „Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében” c. kötetben szereplő érdemes pedagógus munkásságát.

Egyesületüknek és Önnek jó munkát kívánunk.

Győr, 2012. május 2.

Dr. Gönczöl Lászlóné
elnök

:

KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIAI EGYESÜLET
 ✉ 4024 Debrecen, Rákóczi u. 63. 1/3. ☎ (52) 319-706
 📧 határ3@t-online.hu
 Számlaszám: 60600084 - 10053236

*„Azért vagyok pedagógus,
 hogy a természetnek nyers gyémántját,
 szép vigyázattal, csiszoljam kristályba!”
 (Németh László)*

A Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület elnöksége tisztelettel hívja és várja az arcképvázlat írókat, támogatókat, egyesületi tagokat, az arcképcsarnokban szereplők hozzátartozóit és minden érdeklődőt a **PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA 11. kötetének bemutatójára.**

A bemutató ideje: **2012. október 19. (péntek) 10 óra**

Helye: a **Hajdú-Bihar Megye Megyeháza Árpád-terme**
 (Debrecen, Plac u. 54.)

Programja:

- Elnöki köszöntő (Fülöp Mihály)
- Kulturális műsor
- Szerkesztés közben (Nyirkos Tibor)
- A kötet bemutatása (Dr. Korompai Gáborné)
- Zárszó (Fülöp Mihály)
- Tiszteletpéldányok átadása a szerzőknek, támogatóknak és az egyesület tagjainak

Fülöp Mihály
 elnök

Fülöp Mihály: Elnöki köszöntő

Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Vendégek!

A Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület nevében, a Pedagógusok arcképcsarnoka 11. kötetének megjelenése alkalmából tisztelettel köszöntöm egyesületünk tagjait, az életrajzok íróit, a kötetben szereplők hozzátartozóit, s minden érdeklődőt, aki a meghívásunkat elfogadta.

Nagy öröm számomra, hogy bejelenthetem a 11. kötet elkészültét. Egyrészt azért, mert az egyesület egyik alapcélkitűzése teljesült ezzel, másrészt azért, mert a jelentős számú életrajzból arra következtetek, hogy nem lankad az érdeklődés az írást illetően, de a törekvést illetően sem, ami az emlékéllítást, értékmentést jelenti. Ez az év is visszaigazolja az egyesület alapításának helyességét, céljainak realizálását.

A 11. kötetben 128 életrajz (arcképvázlat) jelent meg, 112 szerző írásában.

Ez növekvő érdeklődést jelent, az elmúlt évekhez viszonyítva, megjegyezve, hogy nem minden írást közöltünk, és hogy a következő évre (kötetre) is van már több előjelentkező.

Öröm számunkra az is, hogy növekszik az egyesület munkájának ismertsége, elismertsége, támogatottsága.

Az év folyamán több az ország távolabbi vidékeiről és határainkon túlról jelentkező érdeklődő is ránk talált, támogatóink száma is növekedett.

Önkormányzatoktól és magánszemélyektől is kaptunk támogatást. Megérdemlik a név szerinti felsorolást: Létavértes, Hajduböszörmény, Mikepércs, Hajdúszovát, Hajdusoboszló, Püspökladány önkormányzatai, DH Szerviz, dr. Jung Noémi, Kiss Zoltánné. Ennek az összege: 300.000 Ft.

A számunkra utalt 1%-ok összege pedig meghaladja a 100.000 Ft-ot. Köszönjük segítő támogatásukat.

Segíti a kiadást az a minisztériumi támogatás is, amit pályázat útján kapunk.

Ezzel, úgy tűnik a kiadásnak egyre szilárdabb alapját teremtyük meg.

Fontos számunkra az a bizalom, és támogatás, amely az írók részéről nyilvánul meg. Egyrészt mert szeretnénk, ha számuk tovább növekedne, másrészt, mert ezt a munkát hasonlóan a szerkesztéshez ők is díjazás nélkül végzik. Köszönet érte!

Köszönetet kell mondjak azok hozzátartozóinak, akikről a kötet szól, akiknek az életrajzát és ezzel pedagógiai tevékenységét megörökítettük. Mert, bár céljaink közősek voltak, mégis segítségük nélkül nehezebb lett volna az írók munkája, így a kiadás is.

Köszönet a Megyei Önkormányzatnak, Bodó Sándor elnök úrnak a terem engedélyezéséért, valamint a DAB székház igazgatójának és a Debreceni Egyetemnek.

A 11. kötet megjelenésével a közölt életrajzok száma megközelíti az 1300-t.

Ez azt jelenti, hogy ennyi életutat örökítettünk meg, mentettünk meg a feledéstől, emeltünk követendő példává (az országban egyedülállóan), tettük ismertté az utókor és a tágabb környezet számára.

Úgy vélem, hogy ma, amikor folyamatos vita folyik pedagógiai körökben a nevelés helyes irányáról, a tanterv, az iskola szerepvállalásáról a közölt életutak, pedagógiai hitvallások, nevelési eredmények akár útmutatásul is szolgálhatnak a ma aktív pedagógusai, szülői és nem utolsósorban talán még az oktatás irányítói számára is.

Mert az iskola soha nem lesz – úgymond – könnyű helyzetben. Soha nem lesz annyi pénz, amennyi kívánatos lenne az optimális feltételek megteremtéséhez, soha nem lesz olyan adottsága egy településnek, az iskola vonzáskörzetének, hogy nem lesz nehezen nevelhető, problémás, hátrányos helyzetű gyerek, soha nem lesz olyan gazdasági helyzetű az ország, hogy a pedagógusok azért mennek a pályára, mert ez a legjobban fizetett foglalkozás, és mindig lesz valahol olyan iskola, amely hiányos felszereléssel, rossz infrastruktúrával lesz ellátva.

Ezért gondolom, kell az olyan példa, amely megerősíti az elhivatottság szükségességét, a pedagógus személyes varázsának pótolhatatlanságát, a tanári előrelátás, útmutatás, tudatos munka fontosságát, a szakmai ismeretek szilárdságát, a személyiség nyitottságát, hogy csak néhány olyan tulajdonságot soroljak fel, ami tanítóvá teszi a tanítót, tanárrá a tanárt, pedagógussá a pedagógust.

A meghívó Németh László idézetét felhasználva: „Azért vagyok pedagógus, hogy a természet nyers gyémántját, szép vigyázattal, csiszoljam kristályba!”

Bízunk benne, hogy a most közreadott 11. kötet az emlékéllításon túl megerősítjük a most dolgozó pedagógusok hitét abban, hogy jó pályát választottak, munkájukra szükség van, az előző idézetre hivatkozva: sok szép gyémánt van, amit csiszolni kell.

Arra ösztönözzük a fenntartókat, iskolai vezetőket, hogy ezeket az életrajzokat tegyék elérhetővé, sőt ezen felül akár egy emléktábla elhelyezésével, tanterem elnevezésével is gondozzák volt pedagógusuk, kollégájuk, tanítójuk, tanáruk emlékét, pedagógiai hagyatékát.

Végezetül köszönet illeti meg a szerkesztésben résztvevőket, elsősorban Ungvári János alapító főszerkesztőt, aki elindította és struktúráját kialakította az életrajz írásának, Nyirkos Tibor kötet szerkesztőt, dr. Kormpai Gáborné lektort, Csermely László tördelőszerkesztőt, Kálmán Antalné, Csiha László, Halász Ferenc, dr. Kornya László, Új Imréné szerkesztőket, akik csiszolták, formálták a beérkezett írásokat. Bízom abban, hogy ők sem fáradtak el, s maradt energiájuk a következő kötetekre is.

Ismételten köszönetet mondok a támogatásokért, az írásokért, a szerkesztői, előkészítő munkáért.

Sági Zsuzsanna, az AMAPED pedagógusai nevében: **ISKOLA – Rendhagyó köszöntő**
(Elmondta: Csermely László)

Egyszer valamikor egy vonaton ülve belépett a fülkémbe a kérdés: Milyen a jó tanár?

Meglepődtem rajta, mert már ezerszer találkoztunk, de most valahogy más volt. Hirtelen szakkönyvek lapjai futottak át az agyamon, jó és rossz tanáraink arca villant elém, mindenféle ország mindenféle kollégái jutottak eszembe, de nem találtam a megfelelő választ. Aztán egyszer csak beugrott: kíváncsi. Kíváncsi a világra, kíváncsi a kérdésre, kíváncsi a válasza és kíváncsi a diákra. Neugierig – mondjuk németül – NEUgierig. Volt időm gondolkodni, így aztán ezzel a válasszal elkezdtem ellenőrizni emlékeim jó és rossz tanárait. Igazából kicsit mindannyian kíváncsiak voltak.

Kíváncsiak voltak arra, mit nem tudunk, a jobbak arra, mit tudunk.

Kíváncsiak voltak arra, amit tanítottak. A jobbak arra is, amit nem tanítottak.

Kíváncsiak arra, mit írnak a tankönyvek, a jobbak arra is, amit nem írnak a tankönyvek.

Kíváncsiak arra, mit kell tanítaniuk, a jobbak arra is, hogyan kell tanítaniuk, a legjobbak pedig arra is, hogy tanítaniuk kell-e? Kíváncsiak voltak a múltra és a jövőre.

Amire idáig értem, már csak a legjobb tanáraink voltak eszemben. Egy valami volt közös bennük: mindannyian kíváncsiak voltak RÁNK és RÁM. Fontos volt nekik, hogy hogyan *segíthetnek* hozzá engem és bennünket a tudáshoz? Ha nem ment így, megpróbálták úgy. És a végén ment. Mindenki-nek.

Nem tudom, hova és miért mentem azzal a vonattal, egyetlen emlékem arról az útról ez a válasz. Sok helyen tanítottam azóta, de mindig azok voltak a legjobb iskolák, tanfolyamok, szakkörök, ahol a kollégáim kíváncsiak voltak. Nyitottak a tudományra, a tudásra, a megoldásra, a változtatásra, önmaguk változtatására és legfőképpen a tanulókra, a gyerekekre.

Azok voltak a jó iskolák, ahol a tanárok óvták a gyerekek kíváncsiságát.

Nálunk sok kíváncsi gyerek van. Tele kérdéssel, ötlettel, ahogy németül mondanánk – sie sind gierig nach dem Neuen. A kollégákkal csodáljuk őket, mert jönnek, az iskola után sokszor fáradtan, hétfőgeken más programról lemondva, kitartóan és tele várakozással.

Fontos nekik a családjuk nyelve, történelme, kultúrája, fontos nekik az a közösség, ami megengedi személyiségük egy olyan részének kibontakoztatását, amire más nyelvi közösségben nehezen kerülhet sor. Kíváncsiak arra, amit tőlünk tanulhatnak, és minden egyes órán felteszik maguknak a kérdést, mennyire fontosak nekünk, tanároknak ŐK.

Nagyon fontosak. Mi nagyon kíváncsiak vagyunk rájuk. Arra, mit tehetünk mi itt Ausztriában, kisebbségi környezetben értük, azért, hogy megismerjék önmaguk egy részét, a magyar nyelvet és kultúrát. Arra, miként tudunk nekik iskolán kívüli oktatásban iskolai színvonalú ismeretanyagot átadni.

Megteszünk mindent azért, hogy felismerjék vagy megtartsák a tudás és a tanulás örömét, élvezzék önmaguk fejlesztésének felelősségét.

Eközben erősíteni kívánjuk őket abban, hogy magyar gyökereikkel az osztrák iskolában, Ausztriában, Európában vagy a világon bárhol sikeresek és boldogok legyenek. Fontosak nekünk.

Egyszer majd talán ők is ülnek azon a vonaton, ahol beszáll hozzájuk a Kérdés. A válasz után kutatva, reméljük, mi a jó tanárok között jutunk majd eszükbe.

Nyirkos Tibor: Szerkesztés közben

*„Elmerengek gondolkodva, gyakran,
S nem tudom, hogy mi gondolatom van.”*

(Petőfi: Dalaim)

Egyesületünk évről évre ismétlődő ünnepi eseménye az Arcképcsarnok újabb kötetének bemutatása. Első, örömteli megállapításunk az, hogy sorozatunk XI. kötete összeállt, megtelt, kész. Ez nem valami magától értetődő dolog. A tavalyi, 10. kötet után egy kicsit tartottunk attól, hogy az érdeklődés alábbhagy, mérséklődik, s talán a kiadáshoz szükséges 80-100 arcképvázlat sem érkezik be. De tévedtem. Úgy látszik, szervező munkánk sikeres volt, s biztos, hogy az elmúlt 10 év hagyománya is sokat nyomott a latban. Az az alapelv, hogy „az emlékezés értékeket ment”, megragadta a közvéleményt, az alapító szerkesztő, Ungvári János – ma tiszteletbeli elnökünk és szerkesztőségi vezetőnk – eleven erőt adott a hosszú távú működéshez, az üzenet kiállotta az idő próbáját. S hozzátesszem, hogy az új kötet arcképvázlatai összességükben elérik a korábbi színvonalat tartalomban és nyelvhasználatban egyaránt hogyan dolgozunk?

A technikai szerkesztőhöz beérkezett írásokat a korrektorokhoz, majd a kötet szerkesztőkhöz, végül a sorozatszerkesztőhöz továbbítjuk. Közben több alkalommal tartunk közös megbeszélést. Így alakul ki – spontán módon – a kiadvány előkészítésének minőségbiztosítási rendszere.

Maga a szerkesztés hónapokig tart, s minden feladatnak van gazdája, felelőse. A kötet jellege azonban magától értetődően nem szavatolhatja az írások kétely nélküli hitelességét. A kulcsszereplő ugyanis a szerző, az aláíró, aki felel az arcképvázlat valóságtartalmaért.

Gyakran kérdezik tőlünk, hogy hány oldal szükséges és elegendő egy arcképvázlathoz. A terjedelem felső határát 10-12 ezer karakterben határoztuk meg, az alsó határt talán nem szükséges; ha ugyanis a tartalomba föl vesszük az ajánlott és elvárt témákat, s nem feledkezünk meg az érdemi szakmai méltatásról, a két-három hasáb már elfogadható. Természetes, hogy a minőség és terjedelem arányának van egy optimuma, ezt kell eltalálni.

A kelleténél rövidebb írásokon nemigen tudunk segíteni, a viszonylagos terjedelmesség esetében azonban konzultálunk a szerzővel.

Csak helyeselni tudjuk, ha az arcképvázlatban felhasználják az egykori diákok, kollégák, jó ismerősök emlékezeit. Fontos azonban itt is a mérték: ezek nem helyettesíthetjük a szerzők értékelő-elemző véleményét. Itt hívom fel a figyelmet arra, hogy mások írásának felhasználása esetén a forrás megnevezése etikai alapkövetelmény (az internet esetében is!).

A fentiekben már érintettük, de megerősítjük, hogy a cikkek nem mellőzhetik az illetők pályájának szakmai méltatását. Kiadványunk kimondott szándéka, hogy az értékes pedagógiai hagyományokat meg kell őrizni, és tovább kell adni az újabb generációknak.

Szerkesztési útmutatónkban külön hangsúlyozzuk, hogy az arcképvázlat nem azonos a nekrológgal, a gyászbeszéddel. Tudom, hogy a fájdalom, a veszteségtudat kikívánczik az emberből (s ha élménye friss, felfokozottan), de a tárgyilagos elemzés és értékelés maradandóbb. Az együttérző emlékezés nem zárja ki a derűsebb, sőt humoros részleteket, mert az is része volt az eltávozottak életének.

A szépirodalomból ismert esztétikai eszköz a tárgyas előadásmód alkalmazása a tragikus események közlésében is. Az ellentétek ugyanis olyankor felerősítik egymást. Mostani kötetünk egyik legszebb pályarajza egy tragikus életút tárgyyszerű ismertetése (a derűt sem mellőzve), amelyben egy-egy utalás mintegy fájdalmas zenei aláfestése az egész személyes sorsnak.

Itt jegyezzük meg, hogy a kiadvány fontos céljának tekintjük a múlt rendszerben félreállított, mellőzött vagy üldözött hitoktatók, hittantanárok, hívó pedagógusok emlékének megőrzését. Az ő sorsuk sem magánügy, a lelkiismereti szabadság nevében szólnak róluk a szerzők.

Útmutatónk szerint az arcképvázlatokban célszerű helyt adni a kitüntetéseknek és a személyhez fűződő bibliográfiának. Javasoljuk azonban, hogy a termékeny szerzők esetében – a szerzőkkel egyeztetve – végezzünk szelektálást (ilyen lehet egy tematikai áttekintés vagy a legfontosabb művek, elismerések kiemelése).

A nyelvhasználat kérdésében kiemelném, hogy szerzőink mesterségbeli tudása átlagon felüli, s ez a tartalom értékeit is erősíti. A nyelvi lektor persze kőszívű, igyekszik a legkisebb hibát is javítani, mert ez a kötelessége. Ez néha nem is olyan egyszerű: különösen az intézmények, földrajzi nevek esetében okoz nehézséget (tanyai, külterületi, telepiskolák; főiskolák, egyetemek elnevezése stb.). (Tisztában vagyunk azzal, hogy minden hibát gyakorlatilag lehetetlen korrigálni.)

Voltak esetek, amikor bizonyos arcképvázlatok közlése szerkesztőségi vagy elnökségi állásfoglalást igényelt. Néhány esetben konzultálni kellett a szerzőkkel, a hozzátartozókkal. A közlést egyelőre felfüggesztettük, reméljük, jövőre döntésre jutunk.

A kötet belső lapján feltüntettük a szerkesztésben részt vevő munkatársak nevét; most, a könyvek kézhez vétele után megkereshetik őket a teremben, később pedig a szerkesztőség címén.

Köszönöm figyelmüket, köszönöm, hogy egyesületünk munkáját figyelemmel kísérik és támogatják.

Dr. Korompai Gáborné: Könyvismertető

Tisztelt vendégeink, kedves kollégák, munkatársaink!

A *Pedagógusok arcképcsarnokának* immár 11. kötetét vehetjük kezünkbe. Valamennyien egyetérthetünk azzal, amit alapító főszerkesztőnk, Ungvári János tanár úr az előszóban megfogalmazott: hála és köszönet illeti mindazokat, akik önzetlen munkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy sorozatunkkal az életből eltávozott egykori pedagógusok emlékét megőrizhessük.

Az elmúlt évek egyikét az önzetlenség évének nyilvánították világszerte. Dicsekvés nélkül állíthatjuk, hogy a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület már másfél évtizede az önkéntesség elvét követve működik. A munka örömét leszámítva más jutalom nem jár az Egyesületben kifejtett tevékenységért. Előadóinkat, szerzőinket, a kötet szerkesztésében résztvevőket, egyesületi életünk szervezői adminisztrációs feladatait végző munkatársainkat nem tudjuk díjazni, de ez nem riaszt el senkit a munkától.

Sorainkat csak a természet kérlelhetetlen rendje ritkítja. Ebben az esztendőben búszúztunk nagyra becsült tagtársunktól, *Lengyel Mihálytól*, aki nem csak sorozatunk hűséges szerzője, de Földes község oktatástörténetének kutatója és számos helytörténeti kiadvány szerzője is volt. Példamutató tanári munkájáról, sikerekben gazdag életútjáról egykori munkatársa írt megemlékezést.

Mély megrendüléssel vettük a hírt, hogy szeptember 27-én elhunyt Kakucs Géza egyesületünk alapító tagja. Áldott legyen az emléke!

Nehéz elfogódottság nélkül szólni a közelmúltban eltávozott tanárainkról, kollégáinkról, hozzátartozóinkról. Ők tették számunkra otthonossá a világot. Szegényebbek vagyunk nélkülük, de még szegényebbek lennénk, ha nem őriznénk emléküket. A 2012-ben eltávozottak közül jelen kötetünkben olvasható *Balogh Imre* igazgató úr életrajza, *Baltavári Balázs*, a Komádi Gyermekotthon egykori vezetője, *Bereczki Bálint* balmazújvárosi tanító méltatása, aki a népművészetben is maradandót alkotott. Földesi Ildikó írása édesanyjáról, *Földesi Jánosné*ről, a sokak által tisztelt és szeretett óvó néniről. Sajnos hosszú a sor, elhunyt *dr. Hollósi Gábor*, *Madarász Gyula*, *dr. Mátyás Ernő* geológus, egyetemi oktató, a zeolit készítmények hazai népszerűsítője, *dr. Reiman István* matematikus, a Nemzetközi Matematikai Diákolimpiák magyar résztvevőinek felkészítő tanára, *Kalmár Zoltánné*, *Révész Miklósné*, a beteggondozást és az arra felkészítő munkát hivatásának tekintő egészségügyi szakoktató, *Szabó Miklós*, Hajdúböszörmény lokálpatrióta tanára, fotóművész, *Tóth Géza* kótaji tanár, *Tóth Sándor* mérnök-tanár. *Schneider Marika* néniről meghatóan szép megemlékezést írt egykori tanítványa, a ma már emeritus professzor Varga Zoltán. A sokoldalú tehetséggel megáldott *Udud Istvánról* testvéröccse, a szintén pedagógus Udud Nándor írt tárgyyszerű és érzelemgazdag életrajzot.

Az életrajzok íróinak elsődleges célja a pályakép, a követendő példa felmutatása. A személyes kapcsolatokból fakadó emlékek az egyéni jellemvonásokat, az emberi kvalitásokat villantják fel. Meggyőző erővel bontakozik ki az életutak tanulságai-ból, hogy a nevelés és oktatás máshoz nem hasonlítható hivatástudattal vállalható feladat. Az alapos szakmai felkészülést már eleve meghatározzák a személyes adottságok és a felkészítő iskolák, tanintézetek szellemisége, ahol a tudás átadása, megszerzése mellett fontos szerepet kapott a szociális gondolkodás, a probléma-megoldó segítőkészség, a sokoldalú, színes egyéniség és a gyermekek, az ifjúság iránt érzett szeretet és megértő gondoskodás megalapozása.

Tördelőszerkesztőnk figyelmességéből minden életrajz alá egy virágzó rózsagacska került, ne csak bájos záródísz lássunk benne, hanem a kegyeletes emlékezés virágát is. Ugyancsak Csermely László ügyszeretetének köszönhető, hogy a betűrendes fejezetek előtt ismert szerzőktől idézett nemes gondolatok olvashatók az iskoláról, a tanításról és a pedagógushivatásról.

Annyi iskolareform, tévutak és útvesztők után elgondolkodtató, hogy a régi tanyai és kisiskolákból hány szegény sorsú, tehetséges gyermek jutott magasabb oktatási intézménybe, s közülük hányan választották a pedagógushivatást, amely évtizedeken át a felemelkedés lehetséges útjának számított. Ma sajnos ott tartunk, hogy erősen csökkent a pálya vonzereje. Társadalmunk égető gondjává vált a pedagógusok presztízsének visszaállítása.

Azok az életutak, amelyek új kötetünkben olvashatók, követhető és követendő például szolgálhatnak, mert nehéz időkben helytállókat idéznek. A mögöttünk hagyott XX. század történelmi változásai nem kímélték a pedagógusokat sem. Szomorú példa erre Császy László kisvárdai tanár sorsa, *dr. Borosy András* kényszerű pályamódosítása, *dr. Péter Zoltánnak*, a Debreceni Református Kollégium egykori igazgatójának megtört pályáíve, *Seregi Kálmán* háború utáni üldöztetései, *Bíró Lajos* művésztanár 1956 utáni meghurcolása és a családtagokra is kiterjesztett megtorlás, mint az *dr. Szentirmai Józsefné* esetében történt.

Sajnos az ún. „békeévek” is szedték az áldozataikat. A túlfeszített munka, az anyagi gondok, az erőltetett ideológia és a belső meggyőződés ellentétéből fakadó lelki ismereti problémák hozták a betegségeket a korai halált.

Eredményekben gazdag életek szakadtak félbe, elég utalni a még 50 esztendő sem élt *Hudák Erzsébet* és *Szabó Miklós* korai távozására, *Váradi Zoltánné* kabai tanítónőre, *dr. Varga Józsefre* a KLTE Germanisztikai Tanszékének elismert oktatójára, a kisvárdai *Vass János* zenetanárra, aki nem csak a hadifogság gyötrelmeit, de a hitbéli meggyőződése miatti hátrányokat is megszenvedte.

Ma azt szokták mondani, hogy szívvel lélekkel végzi a munkáját, aki jól dolgozik. Valaha úgy mondták: hittel, lélekkel, s a szólásnak valós tartalma volt: a hit erőt adott a legnehezebb feladatok vállalásához, végzéséhez.

Erről tanúskodik *Csernus Gáspár* tanár úr egyházi szolgálata, *dr. Fodor Antal* görög katolikus parókus, hitoktató életútja, az *Ivancsó* család kántortanítóinak munkája, *Juhász Attila* mérnök-tanár áldozatos tevékenysége, aki az 1950-es években is vállalni merté a hitélet ébrentartását ifjúsági csoportok körében. *Jung György* rakamazi tanárt aktív éveiben is hite erősítette, nyugdíjasként meghatározó szerepet vállalt egyháza helyi közösségében. *Nagy Sándorné* mátészalkai tanárnő külföldön végzett teológiai tanulmányai után lelkész-feleségként, három gyermek mellett orosz és francia nyelvtanári képesítést szerzett, késő öregségéig megőrizte szellemi frissességét, tanított. A kiváló nyelvszakos tanárnőt, *Plette Ferencné*t nyíltan vállalt vallási meggyőződése, polgári értékrendje miatt mozdították el vezetői beosztásából, munkája és a családja iránt érzett felelősség mellett hite segítette át a nehézségeken.

Keresztényi humanizmus vagy a lekiismeretüktől vezérelt erkölcsi kötelezettség működött azokban a pedagógusokban, akik a legnehezebb munkát, a sérült és elhagyott gyermekek gondozását vállalták.

Az új kötetben *Mlinkó István*, *Fehér Józsefné*, *Kiss Miklósné* gyógypedagógusok áldozatos munkájáról olvashatunk. *Girasek János* tudományos munkáját és oktatói tevékenységét is a gyógypedagógia szolgálatába állította.

A szomorú emlékü árvaházak helyett létrehozott gyermeknevelő intézetek jeles személyiségei közül *Tóth Jánosné* óvónő a Főti Gyermekvárosban igyekezett családias körülményeket teremteni az állami gondozásba került gyermekeknek. *Baltavári Balázs* a Komádi nevelőotthon igazgatója munkatársaival együtt szintén azért dolgozott, hogy pótolja az elveszett családi otthon melegét. *Balogh Antal* a Berettyóújfalui Gyermekváros igazgatója egész munkásságát a gyermekvédelemnek szentelte.

Balogh Antal Tiszacsege szülötte, köszönet illeti *Farkas Jánosnét*, aki róla és a szintén csegei kötődésű két jeles néprajzkutató tanárról *dr. K. Kovács Péterről* és *dr. Papp Józsefről* írt példaértékű életrajzot. Sajnos a nyár végén érkezett a szomorú hír, hogy *K. Kovács László* is eltávozott a minden élők útján.

Tisztelet és megbecsülés illeti azoknak a tanítóknak az emlékét, akik a tanyasi kisiskolákban nevelték, oktatták a legnehezebb sorsú gyermekeket. Debrecen környéki tanyai iskolában kezdte tanulmányait a 100 esztendeje született *dr. Balogh István* történettudós, egyetemi tanár, akinek visszaemlékezéséből hosszabban idéztünk, mert élethű képet adott az egykori viszonyokról. *Németh Lajos* pedagógusi pályája a hódmezővásárhelyi tanyavilág iskoláihoz kötődött. A reá emlékező Kőszegfalvi Ferenc ezeknek az iskoláknak a történetéről is szólt. *Kárpáti Jenő* munkája hosszú időn át a Karcag környéki tanyai iskolákhoz kapcsolódott, éveken át tanulmányi felügyelőként látogatta, segítette az ott folyó munkát. „A messzelátó pásztor” című könyvében a tanyai tanítók küzdelmes, lelkiismeretes munkájáról adott reális képet, arról az iskola-típusról, amely azóta megszüntetésre került.

Sok-sok pedagóguspálya indult az egy-két nevelővel működő osztatlan iskolában: *Borsi Miklósné, Botos László, Buttyán Sándorné, Dácz Károly, Dani Károly, Demjanovich Emil, Oláh Miklós, Orosz Lászlóné, Oszik Miklósné, Simon Imre, Tóth József, Trembeczki Miklós* – valamennyien hosszabb-rövidebb időn át tanították, nevelték a sárban, fagyban iskolába gyalogló gyermekeket még az 1960-as és '70-es években is, amikor szinte ugyanazok a mostoha körülmények fogadták a kisdíákokat, mint korábban. Gyakran a tanítónak kellett gondoskodnia a tanterem tisztaságáról, fűtéséről, a kézmosóvíz bekészítéséről. A reájuk emlékező egykori tanítványok tanítójuk feléjük áramló gondoskodó szeretetéről és azokról a módszerekről írtak, amelyekkel a mindennapi élet legfontosabb tudni- és tennivalóira készítették fel őket.

A mostoha körülmények mind a tanítókat, mind a diákokat testben, lélekben edzett, küzdeni tudó, törekvő személyiségekké formálták. Az egykori tanyai tanítók tovább képezték magukat, közülük többen tanárok, iskolaigazgatók lettek.

A II. világháborút követő időszakban felértékelődött a pedagógusok önképzésének szerepe, jelentősége. Az oktatásügy szerencséjére a kor követelményeivel lépést tartó pedagógusoknak sikerült átmenteni a hazai neveléstörténet legjobb hagyományait.

Sándor Jenő gimnáziumigazgató munkássága példa arra, hogy hogyan lehetett visszaadni egykori rangját a magyar iskolatörténet egyetlen „parasztgimnáziumának” a szeghalmi – alapítójáról elnevezett – Péter András Gimnáziumnak.

A Sárret szülöttje volt *Lakatos Menyhért*, az ismert cigány író, aki teljes életét a nevelés és oktatás, népe felemelkedésének szolgálatába állította. Mélyszegénységből küzdötte fel magát és elismertsége csúcán is tudatosan vállalta származását, ezzel példát adva övéinek. Életútja követőkre talált. *Holdosi József* szombathelyi középiskolai tanárt tisztelői „cigánymózesként” emlegették. Nem csak kiváló műveltségű irodalomtanár volt, de alkotó művész is, aki regényeiben, novelláiban annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a cigányság szebb, emberibb életét csak a munka és a tanulás alapozhatja meg. A cigányértelmisség újabb generációjához tartozott a fiatalon, tragikus körülmények között elhunyt *Bogdán János* középiskolai tanár, a világ első cigánygimnáziumának, a pécsi Gandhi Gimnáziumnak alapítója, első igazgatója. Köszönettel tartozunk Tuza Tibor romológusnak, hogy ráirányítja a figyelmet ezekre a jeles személyiségekre.

Szívesen szólnék azokról a mérnökstanárokról, akik egy sikeres iskolatípusnak, a középiskolai rangú technikumoknak voltak megbecsült szaktanárai vagy főiskolák oktatói.

Közülük *Szűcs Istvánt*, a tiszteletreméltó lokálpatriótát említem, aki minden lehető megtett szülőfalujáért. Nemzeti elkötelezettsége és a jövő generációk iránti felelőssége késztette arra, hogy megírja szülőfaluja, Kisar történetét, azzal a szándékkal, hogy ezzel is erősítse a szülőföldhöz való kötődést. *Rácz Győző* mérnökstanár ne-

vét pedagógiai munkája mellett helytörténeti, honismereti munkássága teszi emlékezetessé az utókor számára.

A Nógrád-megyei Diósjenő sok évtizeden át megbecsült tanítóját, a dinasztia alapító *Végh Károlyt* a településéért végzett sokrétű és eredményes munkájáért halála után több mint ötven esztendővel is számon tartják és posztumusz kitüntetésben részesítették. *Végh Károlyt* életében is elismerések sora kísérte, mert környezete, felettesei értékelni tudták tevékenységét. Sajnos nem mondható el minden arra érdemes pedagógusról, hogy a társadalmi megbecsülés jeleként adható kitüntetésben részesült volna. Elég, ha csak a küzdelmes életű, nagy tudású *dr. Nagy András* tanár urat említem.

Az új kötetben több művész-tanárról olvashatunk.

Kovács Kálmán Attila berettyóújfalui zenetanárról, aki a lelkiismeretével összeegyeztethetetlen megbízás elől Kanadában keresett menedéket. *Straky Tiborról*, a debreceni Zeneművészeti Szakiskola igazgatójáról, *Zsasskovszky Endréről*, Eger XIX. századi zenei életének meghatározó egyéniségéről. *Bíró Lajos* festőművész tanárról, aki 25 esztendőn át irányította a debreceni Medgyessy Ferenc Képzőművészeti Kör munkáját, *Madarász Gyuláról*, a Református Tanítóképző Főiskola Művészeti Tanszékének vezetőjéről, valamint a sokszínű kultúra és művészet elhivatott kutatójáról *dr. Rubovszky Kálmánról*, aki a Debreceni Egyetem Művelődéstudományi és Felnőtt-nevelési Tanszékének tanszékvezetője volt.

Két sikeres testnevelő tanár: a Salgótarjánban bajnokokat nevelő *Rákóczy István* és a nyírlugosi sport-életet fellendítő *Kiss Zoltán* életútja, munkássága is elénk tárul.

A 11. kötetben 128 pedagógus életrajza olvasható, szívem szerint mindnyájukról szólnék, de e helyen nincs mód erre, de talán nem éréktelen, ha felhívom a figyelmet Vincze Tamás tanulmányára, aki *Ady Endre* testvéröccséről, *Ady Lajos* tankerületi főigazgatóról írt.

Örömmel olvastam, hogy a tananyagként is használt ókortörténeti munkák szerzőjéről, *dr. Hahn István* professzorról egykori tanítványának, Szecsó Károlynak az írása hoz emberközeli képet. Kántor Sándorné *Vekerdi Lászlóról* szóló életrajza korunk egyik zsenijének, polihisztorának állít emléket. A DE első nőhallgatójáról *Kiss Jánosné Vadnai Juliannáról* unokája emlékezett meg.

Sok-sok életrajz tárgyyszerűségét és hitelességét a személyes kötődés, családi kapcsolat szavatolja. Nem könnyű elfogódottság nélkül írni a házastársról, szülőkről, nagyszülőkről, testvérről, és ugyanez a helyzet, ha tanárunkról, kollégánkról, diák-társunkról, jó barátunkról vagy példaképünkéről írunk. Fontos, hogy megbízható forrásokhoz jussunk. A valós életrajzi adatok összegyűjtése és a szakmai kompetencia mellett a szeretet és tisztelet vezette szerzőinket és mindazokat, akik személyes emlékeikkel hozzájárultak az életrajzok teljesebbé tételéhez.

Szép és megható az a levél, amelyet egykor dr. Gyíres Béla professzor írt *Ágasváry Lajos* pásztói iskolaalapító igazgatónak, felidézve pályakezdő éveit a pásztói kereskedelmi iskolában. Buda Ferenc életrajzi regényében dr. *Karalyos Gyula* színes egyéniségét villantotta fel. Szokolay Sándor hét évtized távlatából nagy szeretettel idézte fel első tanítója *Dáczer Károly* alakját, tisztelete jeléül kórusművet is komponált emlékezetére. *Császy László* tanári és emberi nagyságára egykori tanítványa Papp István nyelvészprofesszor emlékezett hálával. Szél Júlia, a korábban jól ismert rádióriporter szoboszlói gyermekévei szeretett óvó nénijére, *Győri Idára* emlékező sorai is azt bizonyítják, hogy a jó pedagógus munkája meghatározó élmény és egész életre szóló útravaló a tanítványoknak.

Új színfolt a 11. kötetben több Nógrád-megyei pedagógus életrajza. Jó tudni, hogy a Salgótarjánban működő Pedagógiai Intézet is fontosnak tartja kiváló tanárok, tanítók munkásságának megörökítését. Kiadványukból a szerzők szíves hozzájárulásával vettünk át 8 életrajzot.

Ugyancsak nyolc pedagógusról, egykori diáktársairól írt Vmirjáncki József. Emlékezéseinek az ad különös jelentőséget, hogy az általa felidézett életutak alighanem csak ebben a kiadványban kaptak nyilvánosságot.

Idei kötetünkben határon túli pedagógusokról nem található életrajz. Egyesületünk kapcsolatépítő tevékenységét továbbra is folytatjuk, reméljük, hogy a jövőben ismét találkozhatnak az elszakított területeken hősi helytállást tanúsító magyar pedagógusok élettörténetével.

Munkánk hatósugara viszont országhatárainkon belül egyre szélesedik: több mint 30 településről érkeztek névcikkek, néhány helyről egy-egy szerző több életrajzot is küldött.

A kötet utolsó lapjain található – Csermely László által szerkesztett – repertórium immár 1252 nevet sorol fel, akikről már készült biográfia, de hányan és hányan lehetnek, akiknek munkássága, életútja még feldolgozásra vár: adott hát a feladat „ez a mi munkánk és nem is kevés!”

Remélem, minden új kötet ösztönzést ad a folytatáshoz.

VISSZHANGOK

A www.haon.hu internetes oldalon jelen meg:

Pedagógusok arcképcsarnoka Debrecenben

A Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület célja, hogy a kiadvány sorozattal emléket állítson azoknak a pedagógusoknak, akik életük feladatának tekintették „a csiszolatlan gyémántok” formálását, oktatását, nevelését. Ez lehetne a mottója az idén immár 11. alkalommal kiadott Pedagógusok arcképcsarnoka című kiadványnak, melyet pénteken mutattak a megyeházán. Az eddigi kötetekben összesen mintegy 1300 arcképvázlatot, életrajzot, életút leírást közöltek, a bennük szereplő pedagógusok hitvallásával követendő példává, útmutatóvá emelve őket az utókor számára is.

Fülöp Mihály elnök köszöntőjében arról beszélt, hogy növekszik a pedagógiai egyesület ismertsége, tovább nőtt a támogatottságuk, ami a pályázati források mellett növeli a kötet kiadásának finansziális hátterét. Az elnök úgy fogalmazott, hogy a továbbiakban szeretnék szélesíteni nem csupán a kiadványban szereplők körét, hanem azokat is, akik az életutak bemutatásában aktívan részt vállalnak.

HBN-VJ

Levéiben érkeztek:

Tisztelt Fülöp Mihály elnök Úr!

Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület

Elismeréssel szeretnék szólni az Önök munkájáról, a Pedagógusok Arcképcsarnoka c. könyv 11. kötetének kiadása alkalmából. Köszönöm azt is, hogy Édesanyám Béda Ferencné életpályája, aki vezető óvónő volt Kótajban bemutatásra kerülhetett. Örülök annak, hogy ebben a színvonalas és szép műben állítottak emléket.

Tudom, hogy nagyon sok lelkes embernek van ebben kitartó munkája. Ez a maradandó mű több mint egy emlék, mert az emlékek megfakulnak, de lapozgatva hiteles életutakat ismerhetünk meg és a fényképeket nézegetve még jobban el tudjuk képzelni őket.

A kötetet, amelyet számomra elküldtek nagy szeretettel és hálával köszönök!

További sok sikert kívánok az Önök munkájához és jó egészséget családjaik körében!

Tisztelettel: *Téglás Alajosné Béda Mária* óvodapedagógus

4482 Kótaj, Kert u. 14.

Tisztelt Csermely Kolléga!

Ezúton is jelzem, hogy a „Pedagógusok arcképcsarnoka” rendben megérkezett.

Bár eddig még nem tudtam túl részletesen tanulmányozni a gazdag információkat rejtő teljes tartalmat, mély benyomást gyakorolt rám új kötetük magas színvonala. Továbbá az a tiszteletre méltó szándék, ahogy környezetük jeles pedagógus személyiségeinek emlékét őrzik, és továbbadják a következő generációknak. Ugyanez a szándék vezérelt bennünket is, ha koncepciónk kissé különbözik is.

Mindenesetre elgondolkodtató, hány tehetséges, izzó tekintetű fiatal kollégát kell napjainkra nélkülözniük. Sajnos egyre több a harmincas, negyvenes években születettek, s mára eltávoztak száma. Ez már bizony a mi generációnk! Talán ezért is érezzük, hogy nagyon sokan közel állnak hozzánk. Kár, hogy a földrajzi távolság miatt sokukat személyesen nem ismerhettünk.

Sok mindenre figyeltünk még oda, amit esetleg mi is megtanulunk majd Önöktől: így pl. ideje már, hogy elkészült köteteinkből mi is repertóriumot készítsünk. Tetszett a feszes, mértékkel alkalmazott képanyag, és a sok-sok gyönyörű idézet is. Emellett a könyv praktikus, jól áttekinthető szó mi szó: jó kézbe venni. Tehát bőven van mit búvárkodnunk kollégáimmal együtt kötetükben.

Gratulálunk az új „gyermekhez”. Értéktérítő munkájukhoz továbbra is kitartást, szorgalmat, jó munkatársakat és jó egészséget kívánunk.

Győr, 2012. okt. 30.

Az alapítvány munkatársai nevében üdvözlettel:

dr. Gönczöl Lászlóné Nelli

Bánszki Tamás: *Tanya*
(1921, olvarell, 24x33 cm)

MEGHÍVÓ

Debrecen
2013. október 12.

KARÁCSONY SÁNDOR
PEDAGÓGIAI EGYESÜLET
☎ 4024 Debrecen, Rakóczi u. 63. 1/3.
☎ (52) 319-706
✉ hatar3@t-online.hu
Számlaszám: 60600084 - 10053236

*„A világon a legszebb pálya a pedagógusé,
aki a legkötelesebb 'önparazsára',
önmagának szentozdákára vállalkozott.”*
(Németh László)

A Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület
elnöksége tisztelettel hívja és várja
az arcképvázlat írókat, támogatókat,
egyesületi tagokat, az arcképcsarnokban
szereplők hozzátartozóit és minden érdeklődőt
a **PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA**
12. kötetének bemutatójára.

A bemutató ideje: **2013. október 12. (szombat) 10 óra**

Helye: **Hajdú-Bihar Megye Megyeháza Árpád-terme**
Debrecen, Plac u. 54.
(Bejárat és parkolás a Megyeháza hátsó kapujánál)

Programja:

- Elnöki köszöntő (Fülöp Mihály)
- *A tanító tanítása* (Csermely László)
- Zeneiskolások műsora
- *Pedagógusok a rendszerváltozások sodrában*
(Ungvári János)
- A kötet bemutatása (dr. Korompai Gábor)
- *Jegyen-férfyben* (Raffay Zoltánné)
- Zárszó (Fülöp Mihály)
- Tiszteletpéldányok átadása a szerzőknek,
támogatóknak és az egyesület tagjainak
- Bánszki Tamás tanár, festőművész kiállításának
megtekintése dr. Vajda Mária tárlatvezetésével

Fülöp Mihály
elnök

Elizabeth Silance Ballard: A tanító tanítása

(Elmondta: Csermely László)

Sok évvel ezelőtt Éva néni ötödikes osztálya előtt állt, és azt a hazugságot mondta a gyerekeknek, hogy mindegyiket egyformán szereti. De ez lehetetlen volt, mert az első sorban Horváth Peti olyan rendetlen és figyelmetlen kisfiú volt, hogy Éva néni valójában élvezettel írt a feladataira vastag piros ceruzával nagy X jeleket, és a lap tetejére pedig a legrosszabb érdemjegyet.

Egy napon Éva néni a gyerekek régi bizonyítványait nézte át, és megdöbbsent Peti előző tanítóinak bejegyzésein. "Peti tehetséges gyerek, gyakran jókedvűen kacag. Munkáját pontosan végzi és jó modorú. Öröm a közelében lenni" - írta első osztályos tanítója.

Másodikban így szólt a jellemzés: "Peti kitűnő tanuló, osztálytársai nagyon szeretik, de aggódik, mert édesanyja halálos beteg. Az élet Peti számára valódi küzdelem lehet."

Harmadik osztályos bizonyítványában ez állt: "Édesanyja halála nagy megrázkódtatás számára. Igyekszik mindent megtenni, de édesapja nem nagyon törődik vele."

Negyedik osztályos tanítója ezt írta: "Peti visszahúzódo és nem sok érdeklődést mutat az iskola iránt. Nem sok barátja van, és néha alszik az osztályban." Ezeket olvasva Éva néni ráébredt a problémára és elszégyellte magát.

Még rosszabbul érezte magát, amikor a karácsonyi ünnepségen tanítványai fényes papírba csomagolt, gyönyörű szalaggal átkötött ajándékait bontogatta, és köztük meglátta Peti ajándékát, a fűszeresnél kapható vastag barna papírba bugyolálva. Éva néni a gyerekek előtt bontotta ki az ajándékokat, és gondosan nyitotta ki Peti csomagját. Néhány gyerek nevetni kezdett, amikor meglátta a kövekkel kirakott karkötőt, amiből néhány kő hiányzott, és mellette egy negyedüvegnyi parfümöt. De a gyerekek nevetése abbamaradt, amikor hallották, ahogy Éva néni felkiált: "Milyen szép karkötő!", és látták, hogy felveszi a karkötőt és csuklójára cseppent a parfümből.

Horváth Peti egy kicsit tovább maradt az iskolában, hogy megszólíthassa: "Éva néni, ma olyan volt az illata, mint valamikor édesanyámé." Éva néni sokáig sírt, amikor a gyerekek elmentek. Attól a naptól kezdve nem olvasást, írást és matematikát tanított. Elkezdte a gyerekeket tanítani. Éva néni különös figyelmet szentelt Petinek. Ahogy dolgozott vele, Peti elméje mintha életre kelt volna. Minél több bátorítást kapott, annál gyorsabban reagált. Év végére Peti az osztály élére került, és már azért volt hazugság, hogy minden gyereket egyformán szeret, mert Peti lett a legkedvesebb diákja.

Négy évvel később egy üzenetet talált Petitől, amit az ajtaja alatt csúsztatott be. Az állt benne, hogy ő volt élete legjobb tanítója. Azt írta, hogy befejezte a középiskolát, az osztályában harmadik volt az élen.

Négy évvel később egy újabb üzenet érkezett, amiben azt mondta el, hogy bár voltak nehéz időszakok, kitartott tanulmányai mellett, és hamarosan egyetemi diplomát szerez, legmagasabb kitüntetéssel.

Még négy év telt el, és újra levél érkezett Petitől. Ebben elmondta, hogy miután megszerezte diplomáját, elhatározta, hogy tovább tanul. Hozzátette, hogy még mindig Éva néni a legjobb és legkedvesebb tanára, aki valaha is volt. Ezalatt a levél alatt az aláírás hosszabb volt: Dr. Horváth Péter.

A történetnek nincs vége itt. Azon a tavaszon újabb levél érkezett. Peti elmondta, hogy találkozott egy lánnyal, és nősülni készül, és kérdezte, hogy Éva néni elfoglalná-e a vőlegény édesanyja számára fenntartott helyet.

Természetesen Éva néni elfogadta a meghívást.

A régi karkötőt vette fel, amiről kövek hiányoztak, és azt a parfümöt cseppentette magára, amire Peti úgy emlékezett, hogy utolsó együtt töltött karácsonykor viselte az édesanyja.

Megölelték egymást, és dr. Horváth Péter Éva néni fülébe súgta, "Köszönöm, Éva néni, hogy hitt bennem. Hálásan köszönöm, amiért segített nekem, hogy fontosnak érezzem magam, megmutatta nekem, hogy számítok, és az életem érték."

Éva néni könnyekkel a szemében visszasúgta, "Peti, tévedsz. Te voltál az, aki megmutattad nekem, hogy számítok, és az életem érték. Amikor találkoztam veled megtanultam, hogy hogyan érdemes tanítani."

Fülöp Mihály: Elnöki köszöntő

Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Vendégek!

A Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület nevében tisztelettel köszöntök minden jelen lévőt sorozatunk, a Pedagógusok arcképcsarnoka 12. kötetének ünnepélyes bemutatóján. Köszöntöm az önkormányzatok vezetőit, egyesületünk tagjait, az életrajzok íróit, iskolák képviselőit, a kötetben szereplők családtagjait, minden kedves vendégünket. Köszönöm, hogy megtisztult jelenlétükkel eleget tettek meghívásunknak.

Mindazok számára, akikkel eddig személyesen nem találkoztunk bemutatam az elnökség tagjait: dr. Korompai Gáborné lektor, Ungvári János alapító főszerkesztő, Fülöp Mihály az egyesület elnöke.

Tisztelt Vendégeink!

Egyesületünk mottója, miszerint „*Az emlékezet értéket ment*” ez évben is sikeresen teljesült. A megjelent 12. kötetben 147 író írásaként 149 olyan pedagógus életrajzát adjuk közre, akikre hajdani településük, iskolájuk, volt tanítványaik sokasága és nem utolsó sorban családjuk büszke lehet. A kötetet elolvasva tanúi lehetünk a nagyon sok esetben küzdelmes életutaknak, munkásságukat megismerve sikeres pedagógiai módszerekre lelhetünk, egyéniségeiket, jellemüket szemlélve rájöhetünk a siker az eredményesség titkára.

Theodor Rooseveltné egy mondása jutott eszembe: „*Tedd meg, amit tudsz, azzal, amid van, ott, ahol vagy!*”

A kötetben szereplő pedagógusokban ez a közös. Hitvallásuk szerint megtették mindazt, amit lehetett tanítványaik, intézményeik, településük érdekében.

A siker nyilvánvalóan eltérő, hiszen a tanyai kisiskola néhány diákjának tehetség gondozásától az országos, sőt világhírig terjed, de abban közös, hogy azonos emberi értékek birtokában jött létre, életükben is és ma is, környezetük tiszteletét kiadválva.

A velem egykorúak, vagy idősebbek nyilván tudják, hogy az elmúlt évtizedekben, főleg a XX. sz. első felében milyen különbségek voltak az intézmények között és az ott dolgozók munkájuk során milyen elvárásoknak kellett eleget tessenek. Ezek a körülmények nem egyszer tették próbára a pedagógust, mind pedagógiai, mind emberi hitét tekintve.

Ezeket az időket tanulmányozva tanulságos kép rajzolódik ki előttünk.

Tisztelt Hallgatóság!

Egyesületünk az elmúlt években igyekezett kapcsolatait kiterjeszteni Debrecenen és a megyén kívül egyrészt az ország más régióira és a határon túlra is. Így együttműködő kollégákra és iskolákra találtunk Győrben, Sárospatakon, Miskolcon, Sátoraljaújhelyen, Szarvason, a Partium területén Nagykaroly, Szatmárnémeti városokban, a Felvidéken, Rozsnyón.

Ezen kapcsolatoknak köszönhetően nőtt meg az előző évekhez képest az írók és életrajzok száma.

Meghallgatásra találtak azok a levelek is, amelyekben az önkormányzatokat kértük kiadványunk támogatására.

Köszönet illeti ezeket a településeket, polgármestereit, képviselő-testületeit, az egyházakat, intézményeket, egyesületeket és természetesen magánszemélyeket.

A beérkezett támogatási összeg az 1 %-kal közel 700 000 Ft.

Szívesen sorolom fel az adományozókat:

Önkormányzatok: Berettyóújfalu, Földeák, Furta, Hajdúszoboszló, Kaba, Monostorpályi, Püspökladány, Szarvas, Tiszacsege, Tiszakeszi.

Intézmények: Benka Gyula Evangélikus Általános Iskola és Óvoda Szarvas, Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, Hankó László Zenei Alapítvány Tiszavasvári, Kabay János Alapítvány Tiszavasvári, MTA Debreceni Területi Bizottsága, Ótemplomi Evangélikus Egyházközség Szarvas, Szarvasi Öregdiákok Baráti Köre, Tiszacsege Ifjúságáért Alapítvány, Újtemplomi Evangélikus Egyházközség Szarvas, Vajda Péter Evangélikus Gimnázium Szarvas, Villás Galéria és Aukciósház.

Magánszemélyek: Aranyosi Jánosné, Bencze Sándorné, Csathó András, Csathó Gábor, Csathó István, Csathó József, Csathó Kálmánné, Csathó Péter, Csermely László, Farkasvölgyiné Kovács Klára, Fodor Imre, Folytán Jánosné, Gubáné Varga Anita, Hajdú Imre, Katona Krisztina, Kondacs Mihályné, Koppány Józsefné, Kovács Béla, Kovács Erzsébet, Kovács Katalin Ildikó, Kunos András, Lipcsei Imre, Montvajszkiné Bátor Anna, Pilishegyi Péter, Puskás János, Raffay Zoltánné, Szala Pálné, Szekeres Antalné, Varga Lászlóné Iványi Erzsébet, Veszter Vilmosné, Wachterné Postás Gabriella, Zvara Jánosné.

Köszönet illeti az írókat is, mivel éppen ők végezték az értékmérő munkát, azzal, hogy díjazás nélkül írták meg a közreadott életrajzokat és természetesen a közreműködő intézményeket dokumentumaik megnyitásáért.

Hálások vagyunk az életrajzokban szereplők családtagjaink a segítségért és bátorításért, az információkért, amikkel a készülő névcikkek támogatatták.

A kötet a nagyszámú írás jó szándékú beküldése miatt terjedelmesebbre – 450 oldalasra – sikerült.

Ezzel eddig 1400 pedagógus munkásságát örökítettük meg, tettük nyilvánossá és emeltük követendő példává.

Hölgyeim és Uraim!

Az érdeklődők, az írók és a támogatók nagy száma megerősít bennünket abban a hitben, hogy jó úton járunk a hagyományok ilyen módon való ápolásában.

Bízunk abban is, hogy ezek a kiadványok nem porosodnak majd a könyvtárak polcain, hanem megismerik a most gyakorló pedagógusok, a leendő, erre a pályára

készülő fiatalok, s merítenek belőle ötletet, módszert de leginkább hitet arra, hogy érdemes ma is vállalni az oktatás nehéz kenyerét, mert bár a világ folyton változik, de amíg gyermek lesz, az iskolára és pedagógusra szükség lesz.

Akik majd olvassák, bizonyára megismerik az életrajz íróit is.

Ma, erre, minden életrajzra vonatkozóan nem térek ki, de engedjék meg, hogy bemutassam a kötet szerkesztőit és nekik külön megköszönjem a nem kis időt, fáradságot jelentő munkát, amit Ők is díjazás nélkül végeztek.

A kötet alapító főszerkesztője: Ungvári János, kötet szerkesztő: Nyirkos Tibor, lektor: dr. Korompai Gáborné, szerkesztők: Kálmán Antalné, dr. Kornya László, Halász Ferenc, Csiha László, tördelőszerkesztő: Csermely László.

Ahogy a szlogen is szól: nélkülük a kiadvány nem készülhetett volna el!

Egy köszönettel még tartozom: egyrészt a HB Megyei Közgyűlés elnökének, Bodó Sándor úrnak ezért a reprezentatív helyért, másrészt a DAB igazgatójának: dr. Bitskey István úrnak évközi rendezvényeink befogadásáért.

Kedves Vendégeink!

Rendezvényünk tervezésekor vetődött fel, Szabó György tagtársunk ötleteként hogy az egyik volt pedagógus, jelesül Bánszki Tamás festőművész, földéaki tanár műveiből egy kiállítás terjedelmében bemutassunk néhányat. Ez okkal köszöntöm Földéák település küldöttségét, örülök, hogy megtiszteltek bennünket.

Ünnepségünk zárásaként Vajda Mária muzeológus vezetésével tekintsék meg a kiállítást.

Végül megköszönve türelmüket, osztozva önökkel a Pedagógusok arcképcsarnoka 12. kötetének sikerében, a meghívón lévő Németh László idézettel köszönök el:

„A világon a legszebb pálya a pedagógusé, aki a legtökéletesebb ’önpazarlásra’, önmaga szétoztására vállalkozott.”

Ungvári János: Pedagógusok a rendszerváltozások sodrában

(az előadás szerkesztett változata.)

Sorozatunk legfrissebb, 12. kötetében szereplő egykori 149 pedagógus közel felének pályakezdése és aktív tevékenysége a múlt század '40-es és '50-es éveire esik. Hazánk történetében e két évtized rendkívül kritikus volt: ez idő alatt országunk több váltásban is külső hatalom politikai és katonai ellenőrzése alá került. Más szavakkal: megszűnt országunk függetlensége. 1945-ben ismét a vesztesek oldalán kerültünk ki a világháborúból, s ebben a vérzivatarban sok százezer honfitársunk élete tragikusan végződött. Közöttük a 83 éves debreceni *Kardos Alberté*, a kiváló nyelvész és irodalomtörténész. 1944. május 15-én az akkori kormány gettóba parancsolta őt, majd június 27-én nyolcezer társával levegőtlen marhavagonokba begyömöszölte kis motyójával együtt, és rájuk lakatolta az ajtót. 1945. január 9-én halt meg az alsó-ausztriai Göstligenben.

A sorozatunkban egyéni életpályákat mutatunk be, ám ezeket a külső környezet, az adott politikai, társadalmi és gazdasági rendszerek meghatározóan befolyásolják. Meggyőző bizonyítékát adja ennek a *Vincze Ferenc* főiskolai tanszékvezetőről a mostani kötetünkben készített arcképvázlat.

Molitorisz Pál szarvasi helytörténész írja Vincze Ferencről: „*Élete korszakokat ívelt át, a dualista Magyarországon született, pályája a két világháború közötti időben bontakozott ki, végigélte és szenvedte a második világháború megpróbáltatásait, a koalíciós korszakot, majd Rákosi és Kádár nevével jelzett kort. Embersége, derűs egyénisége alakját rokonszenvessé tette a legnehezebb időkben is. Nem gyűjtött vagyont, szerény, de lelkiismeretes katonája volt hivatásának, a pedagógus pályának*”

Az említett korszakokból most az 1945–1949-es – népi demokráciaként is emlegetett – koalíciós időszakot szeretném látómezőbe hozni, amelyhez két rendszerváltás is kapcsolódik. Azt gondolom, sokunkat érdeklő kérdés, hogyan éltek, dolgoztak ebben a korszakban a pedagógusok?

Újkori történelmünk egyik legkritikusabb időszaka ez, most néhány jellemzőjének felvillantásával szeretnék tisztelni és fejet hajtani ebben a korszakban helytálló pedagógusok előtt. Közülük többen a 40-es évek második felében tanáraim, később pedig számosan kollégáim voltak, így személyes kapcsolat is fűz hozzájuk.

A megjelölt időszak történelmi sorsfordító nemzetünk életében! 1944 végén új korszak kezdődött országunk életében. Ennek előzményei a nagyhatalmak képviselőinek döntései voltak. 1943 novemberében Teheránban döntést hoztak Kelet-közép Európa felosztásáról. Magyarország a szovjet érdekszférába került, s ezzel hazánk sorsa megpecsételődött. Következő volt Jalta, 1945 februárjában, ahol megállapodtak, hogy a vesztes országokban demokratikus politikai berendezkedést kell kiépíteni. Ennek garanciája volt a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB), Vorosilov marsall vezetésével. Elvileg fontos kérdés volt azonban, hogy nyugati parlamentáris demokráciát építhetünk, vagy a szovjet

mintát kell követnünk. Nem lehetett kétséges, hogy Magyarországon a szovjetizálás volt a cél. A bevezetés ütemét pedig a pártok közötti mindenkori erőviszonyok határozták meg.

Hazánkban a vesztes háború a kultúra és a művelődés terén is hatalmas károkat okozott. A népiskoláknak körülbelül felét, a középiskoláknak 60%-át érte épületkár. A tantermek nagyobb része ablaktalanul, súlyosan rongált állapotban várta az újjáépítő kezeket. Az épületkároknál is nagyobb volt az a veszteség, amely a felszerelés terén mutatkozott.

Hiteles képet ad a debreceni helyzetről Ormós Károly tanfelügyelő bizottság előtti beszámolója 1945 augusztusában. „Debrecenben és tanyákon alig van ép iskolaépület, a tanítók hősies munkával oktatnak, nevelnek. Bátran mondhatjuk, hogy a tanító most két kézzel küzd a kultúráért, szellemi és még azon kívül fizikai munkával is.” Javasolja, hogy a bizottság fejezze ki köszönetét és elismerését a tanítóságnak, kérve őket további kitartó munkára. Levéltárakban megőrzött dokumentumok igazolják, hogy a front elvonulása után az iskolák rendbehozatalára és a tanítás megkezdésére a helyi kezdeményezések sora bontakozott ki.

Hiányos volt a személyi állomány is. Az ország 25-26 ezer tanítója közül 1946 tavaszán mintegy 2000 még nem tért vissza az orosz hadifogságból, 200 Nyugaton maradt, s közel 800 tanító pedig igazolóbizottsági eljárásra várt.

1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelete alapján igazolóbizottságokat hoztak létre. Ezek a bizottságok felülvizsgálták, hogy az egyes közalkalmazottak, így a pedagógusok 1939. szeptember elsejét követő magatartása sértette-e a magyar nép érdekeit. Az igazolásokban rejlő tisztázatlan szempontok, a hozzájuk kapcsolódó túlkapások, a bírósági ítéletek nélküli internálások bizonytalanságot eredményeztek, egzisztenciális félelmet keltettek a pedagógusok körében is. Az igazoló eljárás során sérelem érte dr. Pukánszky Béla debreceni egyetemi tanárt is, aki a népbíróshoz fellebbezett.

Nagy érdeklődést váltott ki Pukánszky népbírósi tárgyalása, ahol nagyszámú egyetemi tanár és hallgató jelent meg. Dr. Pukánszkyt korábban az egyetemi igazolóbizottság nem igazolta, megfosztotta állásától, mert a Német - Magyar Társaság választmányi tagja volt, az Ungarn című németnyelvű folyóiratot szerkesztette. Pukánszky személyesen terjesztette elő védekezését. Előadta, hogy a budapesti Pázmány egyetem tanára is, és őt az ottani bizottság megfeddés mellett igazolta. A pesti igazolóbizottság megállapította, hogy nem fejtett ki kártékony működést, a Berlinben tartott előadásai alkalmával is a magyar kultúra helyes értelmezése érdekében szólalt fel, a magyar kultúra önállóságát hangoztatta, és nem volt népellenes, sem fasiszta, a magyar kultúra függetlensége érdekében dolgozott. Debrecenben semmi vád sem emeltetett ellene, hogy fasiszta, vagy német érdekekben fejtett ki propagandát, vagy így oktatott volna. A népbíróság több tanút meghallgatva megsemmisítette az előző határozatot, majd határozatában igazolta dr. Pukánszky Bélát.

A tanárok egzisztenciáját közvetlenül érintő események mellett jelentős változások következtek be az országban. Az 1945. november 4-i választásokon a kommunista párt várakozásai ellenére a kisgazdapárt a szavazatoknak közel 57 százalékát, s a két munkáspárt együttesen csak 34 százalékát szerezte meg. Ezek az eredmények azt mutatták, hogy a lakosság többsége a nyugati típusú parlamentáris demokrácia, a magántulajdonon alapuló piacgazdaság mellett voksolt. Az új nemzetgyűlés 1946. január 31-én elfogadta a köztársaság megteremtéséről szóló 1946 I. törvényt. Magyarország parlamentáris köztársasággá alakult át. A törvény rögzítette az emberi és a politikai szabadságjogokat, megerősítette, hogy az állami szuverenitás kizárólagos képviselője a nemzetgyűlés. Ezzel rendszerváltás történt hazánkban.

Ennek ellenére Magyarország továbbra is megszállt ország volt, ahol nem alakultak szabadon a parlamentarizmus feltételei (a pártok működését a szövetséges hatalmak engedélyezték, a kormány összetételét a külső erők által befolyásolt pártközi megállapodások határozták meg stb.). Az MKP a szovjet erőt maga mögött tudva megpróbálta kihasználni a helyzetet, a választási eredmények és az elfogadott törvények ellenére tömegakciókkal, adminisztratív eljárásokkal és a SZEB igénybevételével igyekezett háttérbe szorítani politikai ellenfeleit. Ugyanakkor a kisgazdapárt megkísérelte érvényesíteni a választásokból fakadó törvényes jogait. E harcban az 1944-ben kialakult koalíció összetartó ereje egyre inkább gyengült, válságról válságra bukdácsolt, egyre szűkült a demokrácia játéktere.

A polarizálódó politikai helyzetben a pedagógusok körében kialakult feszültséget az is fenntartotta, hogy 1946 tavaszán, nyarán a két munkáspárt képviselői, tagjai, valamint a polgári radikálisok a sajtóban és a parlamentben továbbra is élesen bírálták a nevelőket, különösen az egyházi iskolákban tanítókat, úgymond antidemokratikus szellemük, sőt „fasiszta összeesküvést támogató” tevékenységük miatt. Az irányítás csúcsát is érintette ez a kritika, a kommunista és a szociáldemokrata párt erőteljesen támadta, reakciónak nevezte a parasztpárti Keresztury Dezső által vezetett kultuszminisztériumot, radikális tisztogatást igényelt a VKM-ben. A miniszter tárgyilagos elemzésben mutatta be parlamenti beszédében a demokratikus átalakítás tényeit a közoktatásban és az oktatáspolitikában.

Hangsúlyozta, hogy elveti azt a szemléletmódot és gyakorlatot, amelynek alapján a reakciósság általános vádjával távolítanak el szakembereket. Ezek a támadások beilleszkedtek a hatalomért folytatott harcba, és az időben előrehaladva egyre inkább érvényesült bennük az az elv, hogy aki nem fogadja el a társadalom radikális, az MKP által elképzelt átalakítását, az reakció és nélküle is felépítik az „új” Magyarországot.

Azonban a pusztulás, amely az országot érte, nemcsak rombolt, hanem új erőket, friss energiákat is felszabadított. A háború előtti és alatti demokratikus reformelképzelések, amelyek számára korábban nem nyílt megfelelő tér, most hirtelen mind felszínre törtek, és utat kerestek maguknak.

Az intézményes nevelés főbb kérdéseiben az akkori koalíciós pártok egyetértettek. Ezek egyike volt, hogy 1930-as és 40-es évek népi törekvéseinek szabad utat engedve diszkriminációmentes esélyegyenlőséget szükséges biztosítani a különböző társadalmi háttérű fiatalok számára. Egyetértés volt abban is, hogy az ifjúság elé állított műveltségismény revízióra szorul.

1945 nyarán a közoktatásügyi minisztériumban a pedagógiai osztály elkészítette a nevelésügyi reformról szóló rendelettervezetet. Az oktatás a javaslat szerint, az óvodától egészen az egyetemig teljesen ingyenes. A szükséges anyagi alapot új, általános iskolaadó bevezetésével gondolják megteremteni. Alapelve a rendeletnek a fiú- és leánygyermek együttnevelése, a szakoktatás előnybe helyezése az eddigi „általános műveltség” elvével szemben. A kötelező iskoláztatás felső korhatárát a rendelet 14 évre emeli föl.

A szakoktatásról a három évfolyamú alsó fokú szakiskolák gondoskodnának. A tanuló a népiskola nyolc osztályának elvégzése után középiskolába beiratkozhat. A szakközépiskolák mellett létesülne humanista és természettudományos középiskola is. Egy külföldi nyelv tanulása kötelező, a humanista középiskolában emellett még a latin is. A felsőbb oktatást is megreformálja a javaslat. Az egyetem minden karon öt éves, az egyetemek a tudósokképzést szolgálják és doktorátust adnak.

A javaslat úgy tervezte, hogy a teljes reformot az 1946-47. tanévben lépteti életbe, fokozatosan felmenő szervezéssel. A pártok elvileg elfogadták a rendeletet. A gyakorlat azonban más képet mutat.

A Kiszgazda Párt közoktatási programja hangsúlyozza, hogy minden tanuló 14 éves korig teljesen egységes oktatásban részesüljön. Egyetemre csak azok mehetnek, akiket tehetségük erre képesít. Ortutay Gyula kifejtette, hogy szakítani kell a magyar nevelés legnagyobb hibájával, a gyűlölködő sovinizmus tanításával. Európában a népek testvéri közösségében akarunk élni és megértést akarunk a szomszédos népekkel – mondotta egyik beszédében.

Keresztury Dezső, vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő programot fogalmazta meg: „Nem mondhatunk le nemzetiségünkről, szabadságunkról, önálló létünkéről, egyéniségünkről. De tudomásul kell vennünk, hogy kis nép vagyunk, amelyet vezetői egy alapjában erkölcsstelen s erejét túlhaladó háborúba dobtak be. [...] Vállalnunk kell tehát és értékesíteniünk mindazt, ami a régi magyarságból történelmünkben, hagyományainkban, szokásainkban elevenen él. De meg kell vizsgálnunk e hagyományt, külön kell választanunk benne azt, ami dísznek, emléknek való muzeális érték, s azt, ami valóban építő része lehet életünknek” Szép, igaz gondolatsor, ám nagyon is kérdéses volt a megvalósítása.

Közvetlenül a második világháború után az országban magántulajdonon és piaci önszabályozáson alapuló gazdaság működött. A politikai, a kulturális és a tudományos életben korlátozottan, de mégis pluralizmus érvényesült.

Az ország vezetése a konzervatív, autoriter rendszer helyett a nyugat-európai demokratikus mintákat kívánta követni. A kezdettől korlátozott parlamenti demokráciában azon-

ban egyre inkább érvényesültek a kommunista párt törekvései a többpártrendszer felszámolására, a magántulajdon megszüntetésére, a tervgazdálkodás bevezetésére, a teljes elitváltásra, a marxista ideológia hegemoniájának kialakítására, vagyis a hatalom kizárólagos birtoklására. Az átalakulás ütemét Moszkvában határozták meg.

Persze, mindez nem történt politikai küzdelem nélkül. Az értelmiség legjobbjai kezdettől szerepet vállaltak a közéletben, törekedtek átmenteni a múlt jövőt is szolgáló értékeit. Említhetem Nobel-díjasunk, Szent-Györgyi Albert nevét.

1945 nyarán megalakult az Országos Köznevelésügyi Tanács, élén Szent-Györgyi Alberttel. Szent-Györgyi Albert a Tanács alakuló ülésén fejtette ki iránymutató gondolatait: „Amilyen a magyar ember, olyan lesz a magyar jövő.” „De ha új jövőt akarunk építeni, első kérdésünk az, hogy milyen embert akarunk formálni?” Számos jellemvonást sorol: jellemes, erkölcsös, bátor, gondolkozó és bírálóképes egyénekre várnak az új demokrácia feladatai. „Nekünk nemcsak harmonikus, egységes embert, de egységes nemzetet is kell teremtenünk, amelyben minden ember előtt nyitva áll a szellemi élet kapuja...”

Még egy gondolat tőle: „Nekünk kell helyrehoznunk azokat a rettenetes hibákat és mulasztásokat, melyeket a múlt elkövetett; mert téved az, aki ebben a rettenetes katasztrófában, amely nemzetünket érte, csupán a sors ujját látja. A ma nem más, mint az elmúlt évtizedek jövőndője” Ebben a gondolatában ki nem mondottan ugyan, de a felelősség kérdése sejlik föl.

A nevelők számára alapkérdés volt az 1945 előtti szerepük megítélése.

Keresztury Dezső VKM miniszter sem vonta ki a felelősség alól a nevelőket. Mentségül említi, hogy „őket is illúziókkal telt vagy hamis céloktól vezérelt műveltséggel látták el s azt, hogy anyagi és szellemi szolgaságra vetették őket.” De hozzáteszi: szükséges az is, hogy kivívjuk e rend szabadságát, erkölcsi, szellemi és anyagi függetlenségét. Csak kiművelt emberfő, szabad lélek s anyagi gondtól mentes ember nevelhet művelt s független jellemeket.”

A pedagógusok, mint mások is, a háborút követően szembekerültek szorongást és félelmet is rejtő kérdésekkel.

Mi lesz a vesztes országunk sorsa?

A megszálló Szovjetunió miként avatkozik be az ország életébe?

Hogyan viselkedik a külső támaszt nyert kommunista párt?

Mi lesz az egyéni sorsuk?

A Szovjetunió Magyarországon 1945-ben átmeneti korszakot tervezett. Az elérendő célja, az ország szovjetizálása volt, a hozzá vezető utat pedig a mindenkori erőviszonyoknak megfelelő sebességgel kell megtenni.

Az 1945-ös esztendőt követő két-három évben egyre gyorsuló változások következtek be a gazdasági, politikai, de főként a hatalmi viszonyokban, amelyek nem hagyták érintetlenül a pedagógusok állásfoglalását, attitűdjeit és magatartását. A változások sokféle konkrét, egymással összefüggő problémán keresztül hatottak a pedagógusokra. Ezek

közül említhetjük a politikai aktivitás és a politikai felelősségre vonás kérdését, valamint a nevelők életszínvonalának alakulását.

1944-45-ben az értelmiség többsége várakozó álláspontra helyezkedett, a nevelők is óvatosak voltak! Azt mondhatjuk, hogy a pedagógusoknak csak kisebb része volt politikailag aktív. Ez a tartózkodás abban is megmutatkozott, hogy az értelmiség köréből a tanítók és a tanárok közül maradtak legtöbben kívül a különböző pártokon.

A pedagógusok nyitottak voltak egy demokratikus átalakulás irányába. Ezen döntően az ország újjáépítését, az iskolarendszer demokratizálását értették. Nemcsak beszéltek, írtak arról, hogy saját területükön készek hozzájárulni az ország, a nemzet megújulásához, hanem áldozatkészen, rendkívül nehéz körülmények között fizikai és szellemi munkával egyaránt szolgálták az oktatás megindítását és a megújítási törekvéseket. A Ref. Kollégium Levéltárában található jegyzőkönyvek is bizonyítják ezt a szándékot és tevékenységet.

Dr. Nagy Sándor, a Kollégium tanára nyilvánosan megjelent írásában fejtegeti, hogy a demokrácia nem idegen a Kollégium szellemiségétől. Szerinte a debreceni Kollégium ezt az aránylag új keletű szót: demokrácia, a régiebb időkben fogalmilag még nem ismerte, de a valóságban már élte. Természetes következménye volt ez annak a lelkiségnek, mely az iskola egész életéből magától értetődően adódott. Amit a demokrácia mai fogalma magában foglal, a régi debreceni Kollégium már századokkal ezelőtt részlegesen ugyan, de alkalmazta. Többek között ilyen igékben: „Aki nem akar dolgozni, ne is egyék.” „Nincs köztettek sem úr, sem szolgál, sem zsidó, sem görög.” „Egymás terhére hordozzátok” stb.

Az iskola ifjúsága is természetesnek tartotta, hogy a testi munka nem lealacsonyító. Szobáját maga takarította, tüzelőfáját maga hordta össze, kemencéjét maga fűtötte. Volt kapus, csengető és éjjeliőr. Fenntartási szükségleteit messze országrészek gyaloglásával maga gyűjtötte össze. A tűzoltás, a rézmetszés, a könyvnyomás és könyvkötés meg egyenesen debreceni diákságát jellemző különleges mestersége volt. Szinte csodálni lehet, hogy sok kézi elfoglaltsága mellett még tanulásra is maradt ideje, fejtegeti írásában.

A régi Kollégium demokratikus életének példaadó szép emléke az önkormányzaton épült szervezete. Ebben a társak bizalma alapján mindenki a maga értéke és érdeme szerint nyerte a tisztséget. A professzorok közt a rektori tisztség évenként sorban járt. Az ifjúság szervezett élete meg szinte kis köztársasági formát tükrözött, tisztségviselőit a maga sorából, külső beavatkozások nélkül, szabadon maga választotta.

A Kollégium ifjúsága nemcsak tanulta, hanem a maga körében élte is a keresztyéniség demokráciáját. Ezt vitte ki az életbe és lett ott – a rendiség és kiváltságok szorongató világában – az elnyomott népiség szó-szólója és pártfogója. Voltak mostoha századok, mikor a magyar népi lélek megértője, hordozója, ápolója és továbbplántálója egyedül a debreceni Kollégiumból kikerült ifjúság volt.

A pedagógusokkal kapcsolatban a legfontosabb mozzanatnak a pedagógusok kollektív felelősségének a megítélését tekinthetjük. Elsősorban taktikai szempont határozta meg a különböző politikai erők elmarasztaló ítéletét. Azt gondolom, téves volt a kiindulópont, hiszen nem lehet egy társadalmi csoportot kollektíve felelősségre vonni, csak az egyéni felelősségnek lehet – megfelelő jogi garanciák mellett – jogosultsága.

Már 1944 végétől, 1945 elejétől erős nyomás nehezedett a nevelőkre. A pártok részben programjaikban, részben lapjaikban foglalkoztak a pedagógusok felelősségével. Enyhébb formában csak a néptől távol álló gondolkodásmódjukért hibáztatták a tanítókat, tanárokat, például a Nemzeti Parasztpárt 1944-es programjában, de a kommunisták, a szociáldemokraták és a polgári radikálisok egyes képviselői részéről több nyílt támadás is érte a pedagógusokat, úgymond kiszolgálták az ordas jobboldali eszméket és célokat.

Hogyan védekeztek a pedagógusok a megjelent vádak ellen?

Bíró Lajos Pál, a Köznevelés felelős szerkesztője, vezércikkben utasítja el a vádat, hogy a nevelők kiszolgálták az ordas jobboldali eszméket és célokat. Az általánosító fasiszta vádakkal egzisztenciális tényt helyezett szembe. A nevelők a két világháború között „kenyerük féltésében” – írta – „óvatosságra kényszerültek”, a fasiszmus kihívására passzív rezisztenciával válaszoltak. A két háború között a tanító, a tanár nem fasisztákat nevelt, hanem hazaszeretetre, a magyar kultúra ápolására, emberségre oktattott és buzdított. Főbűnünk – írja –, hogy belenyugodtunk sorsunkba. Nem engedhetjük meg, hogy rólunk, nélkülünk döntsenek – jelölte meg a feladatot.

Sok jelzés érkezett a minisztériumba a pedagógusok nyugtalanságáról. A politikai események a pedagógusok többségében fenntartották a bizonytalanságot, a kivárást, felerősítették a politikai fásultságot, ugyanakkor erősödött az alkalmazkodó magatartás.

1947 őszén a hatalmi viszonyokban bekövetkező változás egyre inkább nyilvánvalóbbá vált, s ez megnövelte az értelmiség „érdeklődését” az MKP iránt: tömegesen léptek be a kommunista pártba. Az okok között feltehetően a politikai helyezkedés és a beléptetési kényszer dominált.

A hatalom ellenőrzésének kiterjedését események sora jelezte. 1948-ban túlajtott módon államosították az iskolákat, a tankönyvkiadást, megszüntették a különböző nevelőrétegek, csoportok szakmai egyesületeit, szervezeteit, egységes szervezetbe vonták a pedagógusokat (ez volt a szakszervezet), a szülőket (szülői munkaközösségek), megszüntették a széles társadalmi és szakmai bázisra támaszkodó Országos Köznevelési Tanácsot. 1949 júliusában feloszlatták a népi kollégiumi mozgalmat összefogó szervezetet a NÉKOSZ-t.

Érzékeltették a nevelők, hogy az MDP politikájában a hatalom erősítése került előtérbe. A kör bezárult: aki más programot vallott, mint a szocializmus (állam- vagy pártszocializmus) építése, az már ellenségnek számított. Olyan légkör alakult, amelyben a pedagógusok közül sokan nem beléptek, hanem „bemenekültek” a Magyar Dolgozók Pártjába, világnézeti azonosulás vagy a párt programjának elfogadása nélkül.

Azt gondolom, nem ítélnék el őket, hiszen Arany János is a Magányban c. versében megértően fejt ki szinte idevágó gondolatát:

*Csüggedve olykor hagyja lomha gépül / Magát sodorni az ember fia: / De majd, ha
eszmél s öntudatra épül, / Feltűnik egy magasb harmónia.*

És a megjöendőlt eszmélés bekövetkezett 1956-ban, amikor számos pedagógus, tanítványaival együtt a változást szorgalmazók élére állt.

A drasztikus rendszerváltások nem hagyták érintetlenül a neveléstudományt és a pedagógiát művelők egyéni sorsát. Érdemes felvillantanunk néhány, a neveléstudományt művelő és jelentős szerepet játszó személy egyéni sorsának alakulását 1945 és 1956 közötti időszakban.

A pedagógiai szakma számára alapkérdés lett, hogy milyen lehet, milyen lesz az adott helyzetben a magyar pedagógia. A kérdés másképpen megfogalmazva úgy merült fel, hogy mi az, ami folytatatható, mi az, ami elvetendő és mi az, ami átalakítható az 1945 előtti pedagógiából.

A nyilvánosságot kapott szakemberek 1945-46-ban a pedagógiai szakirodalomban erőteljesen hangsúlyozták, hogy a demokratikus társadalom új pedagógiát igényel, de ez nem jelentheti a teljes szakítást a réggel. Hiszen 1945 után is a régi szakemberek művelték a pedagógiát. Felfrissültek különböző pedagógiai irányzatok: az 1945 előtt alapvető szerepet játszó vallásos létezményen alapuló pedagógia, a szellemtudományos kultúrpedagógia, Imre Sándor nemzetevelése, Karácsony Sándor nézetei. Tehát föléledt az 1944 – 45 előtti is létező pluralizmus a szakirodalomban, a tanító- és tanárképzésben, s a pedagógiai gyakorlatban. Ez azonban nem tartott sokáig.

A megszakítottság határozott formában érvényesült a publikációs lehetőségek területén. Erőteljesen csökkent a pedagógiai szaklapok száma, a pedagógiai társaságok, egyesületek korlátozása vagy megszüntetése fokozódott.

A diktatúra kiépítésében a kultúrában meghatározó szerepet kapott az 1948-ban létrehozott Magyar Tudományos Tanács. A neveléstudományt és művelőit érintő minden kérdésben a Tanácsban született döntés.

Rendkívül tanulságos a neveléstudományt művelők – még ha vázlatosan is – magatartásának elemzése.

A régi szakmai elit egy része megőrizte értékeit, identitását, de ezzel elvesztette az 1945 előtti szakmai státusát, egzisztenciális biztonságát. Közéjük tartozott Kornis Gyula és Prohászka Lajos, akik a kultúrpedagógia, a szellemtudományos megközelítés tekintélyes képviselői voltak. Folyamatosan kiszorultak az akadémiai és az egyetemi életből, megszüntették akadémiai tagságukat, majd tanári állásukat is. Kornist 1951-ben a Heves megyei Poroszlóra, később Hajdúszoboszlóra internálták. Ott élt 1958-ig, haláláig. Prohászka Lajost 1949. december 12-én nyugdíjazták. Szakmai pályafutása 52 éves korában befejeződött.

Sokan voltak naivak, akik bár látták a demokrácia hiányosságait, de aggodalmaik ellenére azt hitték, hogy a kényszerhelyzet megváltozik. Az ő gondolataikat is tükrözhet

Kiss Árpád naplójában 1950-ben: „Abban a meggyőződésben terveztünk és cselekedtünk, hogy magunk alakítjuk életünket. Öt cselekvő esztendőre volt szükség ahhoz, hogy felismerjük fáradozásaink hiábavalóságát.” 1951. május 23-án az Államvédelmi Hatóság koholt vádak alapján öt Kistarcsára internálta, onnan 1953. szeptember 2-án szabadult. Megpróbáltatásai nem fejeződtek be, a következő három évben hét munkahelye volt. 1970-ben találkoztam vele az Országos Pedagógiai Intézetben. Hívtam és szívesen jött Debrecenbe előadást tartani.

Sokan világosan látták, hogy beláthatatlan ideig számolni kell a szovjet birodalom befolyásával, hadseregének jelenlétével. Ezért alkalmazkodtak a helyzethez. Jó néhányan célszerűen, pragmatikusan, a mindennapi alkalmazkodás szintjén oldották meg a gyorsan és radikálisan változó viszonyokkal való számvetést.

Voltak olyanok, akik a szövetséges szerepét vállalták a baloldallal. Ez rendkívül sokszínű „csoport” volt. Közéjük tartoztak azok, akik reménykedtek a demokratikus átalakulásban, vagy akik a népi szocializmus építésében hittek. Jellegzetes példa Karácsony Sándor és a népi írók sorsa. Karácsony számos országos szervezetben vállalt tisztséget. Révai József, a kommunista párt ideológusa egyik előadásában kifejtette, hogy az ifjúságra szükségünk van. Az ifjúság azonban egyet jelent Karácsony Sándorral, tehát őrá is szükség van. A felajánlott képviselői helyet Karácsony nem fogadta el, így őt a továbbiakban mellőzték. Karácsony Sándor kénytelen volt teljesen visszavonulni. 1950. március 28-án „önként” megírta miniszterének, Darvas Józsefnek, hogy egészségi állapota miatt nyugdíjaztatását kéri. 1952-ben hunyt el, halála előtt nyugdíját is megvonták.

Kevesen voltak marxista meggyőződésű és kommunista párttagok, akik különböző intézetekben és szervezetekben aktív szerepet töltöttek be. (Lásd Alexits György, Mérei Ferenc stb.) Többségük tevékenységében összefonódott a politikus és a tudós szerep.

Mérei kulcsfigurává vált, tisztségei lehetővé tették számára, hogy segítse a társadalmi, pszichológiai szempontú gyermekközpontú pedagógia kibontakozását. Mérei 1948 végétől vállalta a párt által elvárt ideológiai harcot, s korábbi nézetét megváltoztatva a polgári pedagógiák, így a reformpedagógia bírálójaként lépett fel. Mindez azonban nem bizonyult elegendőnek. 1949-ben még Kossuth-díjjal tüntették ki, de már nem jelölték akadémiai tagnak és 1950-ben a pedológia, mint burzsoá ideológia becsempészése vádjával félreállították. Hasonló sorsra jutott számos elkötelezett baloldali értelmiségi is.

Összefoglalásként elmondható, hogy a rendszerváltások éveinek történései mélyen érintették a pedagógusok jelentős részének szakmai és magánéleti egzisztenciáját.

Megalapozottan nevezhetjük többek pályafutását tragikusnak, azokét is, akiknek a pályája derékba tört, azokét is, akik alkalmazkodtak, s rövid ideig meghatározó szerepet töltöttek be, s azokét is, akik meggyőződéses marxisták voltak, de félreállították őket, azokét is, akik kiábrándultak.

A pedagógusok és a politika viszonyának áttekintésében nem említettem azt a szűkebb réteget, főleg a fiatal, lelkes pedagógusokat, akiket megfogott a közösségi társadalom eszméje. A szocializmus számukra a szabadság irányába mozduló, tudományos előrelá-

tással kormányzott racionális társadalmat jelentett, amely mentes a kizsákmányolástól, az elidegenedéstől. A hatalom rájuk építette a sürgető elitcserét, ezért a jó képességű, felkészült fiatalok rövid, egy-két éves gyakorlat után vezetői pozícióba kerülhettek.

A pedagógusok társadalmi megbecsültségükkel kapcsolatos tudatát megrendítették az előzőekben jelzett támadásuk. Életszínvonaluk abszolút, de főként viszonylagos romlása hiteltelenné tette anyagi megbecsülésük deklarálását a kormány részéről. 1945 nyarán a felgyorsuló inflációban az alacsony státusú köztisztviselők mellett a pedagógusok kerültek a legsúlyosabb anyagi helyzetbe. Főként a középokon tanítók veszítették el a régi középosztályi létformával járó előnyöket. Bár értékelték a forint 1946-os stabilizációját, fizetésük ezek után is jóval alatta maradt nemcsak más értelmiségi csoportok, hanem valamennyi dolgozó réteg fizetésének, és ez többségük számára még a létminimumot sem biztosította.

Ha összehasonlították fizetésük rendezését a munkásság fizetésével, azt tapasztalhatták, hogy a munkásság az 1938-as keresetek 50–60, az értelmiség 20–40 százalékát érte el. Az értelmiségen belül is aránytalanságok voltak, a pedagógusok hátrányára. Az arányok ilyen mértékű módosítását a pedagógusok többsége méltánytalannak érezte. A pedagógusok a relatív életszínvonaluk csökkentésében a nevelői munka leértékelését látták.

1949-ben az új alkotmány elfogadásával ismét rendszerváltás történt Magyarországon. Eltűnt a többpárti parlamentarizmus, megszűnt a polgári jogállam, a hatalmi ágak önállósága, az emberi és egyéni szabadságjogok gyakorlása. A törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom egy párt (MDP) kezébe került.

Befejezésül utalni szeretnék arra, hogy az itt vizsgált korszak egynémely történeti tapasztalatára talán érdemes felfigyelnünk akkor, amikor napjainkban világszerte felértékelődni látszik, pontosabban felértékelődik az oktatás stratégiai szerepe, s ezzel együtt a pedagógus értékteremtő munkája. Az elmondottakból talán érzékelhető volt, hogy milyen nehéz éveket éltek át a koalíciós időszak nevelői. Értelmezésem szerint ez erkölcsi kötelezettséget is jelent számunkra. Az egyre növekvő eltelt idő távolságából becsüljük meg helytállásukat, értéket teremtő munkájukat.

Vincze Ferenc halála után kilenc évvel posztumusz kitüntetéssel emlékeztek meg „iskolateremtő tanári munkájáról”. Ebből is adódik egy tanulság: az érdemeseknek még életükben kellene kifejeznünk megbecsülésünket!

Úgy gondolom, talán az egyéni megbecsülésnél is fontosabb, hogy maga a nevelésügy társadalmi szerepe legyen kellően felismert a döntéshozók körében. Véleményem szerint ez a kérdés sok-sok évtized óta szerepel az adósság listáján.

A szarvasi helytörténész záró gondolataival azonosulva vallhatjuk: adóssai vagyunk a „Vincze Ferencnek”. Ápoljuk továbbra is emléküket könnyen felejtő korunkban; ne engedjük át a feledésnek alakjukat, idézzük meg példaként a kortársaknak és a jövő nemzedékei számára!

Dr. Korompai Gáborné: Könyvismertető

Tisztelt vendégeink, kedves kollégák és kedves munkatársaink!

Évről évre ünnepi alkalom a *Pedagógusok arcképcsarnoka* újabb kötetének megjelenése. Mostani örömről beárnyékolja a szomorúság, mert egyesületünket, szerkesztőségünket pótolhatatlan veszteség érte: örökre eltávozott *Új Imréné* Rozika, aki lelkiismeretes munkájával, tapintatos és okos észrevételeivel, tanácsaival éveken át jobbító szándékkal vett részt sorozatunk köteteinek előkészítésében.

Fájó veszteségként éljük meg nagy öregjeink, két alkotókedvű alapító tagunk *dr. Balogh József* és *Kakucsai Géza* eltávozását. Küzdelmes életükről, munkásságukról méltó megemlékezés olvasható új kötetünkben.

Sokan vállalkoztunk arra, hogy megörökítsük a közelmúltban elhunyt szeretett és tisztelt kolléga, jó barát, családtag emlékét. Érzelmektől sem mentes, emberi és szakmai értékeket felmutató életrajzok születtek a nemrég még köztünk élőkről, akik ezentúl alkotásaikkal, életük példájával hatnak a hátramaradottakra. Az elmúlt esztendőben 105. életévében távozott *Keszi Kovács László* professzor, a magyar néprajztudomány doyenje; *Gordosné dr. Szabó Anna* a hazai gyógypedagógia nagyasszonya, a Bárczi Gusztáv Főiskola főigazgatója; *dr. Lipták András* Széchenyi-díjas vegegyesprofesszor, a Debreceni Egyetem korábbi rektora; *Kincses Gyuláné* Ilonka néni, aki a hallássérült gyermekek gondozásának, beszédkészségük fejlesztésének szentelte életét. Elment *dr. Szekeres Antal* a Hajdú-Bihar megyei művelődési közigazgatás köztisztviselője álló személyisége és a felvidéki *Oláh György* matematikatanár, a Magyar Örökség díjas Oláh család tudós tagja. Rajtuk kívül több olyan pályatársról található életrajz az új kötetben, akiknek 2012-ben zárult életútja. Megrendítő szembesülni az eredményekben gazdag életút delén eltávozott *Bariné Józsa Erzsébet*, *Halászné Radó Edit* és a fiatalon elhunyt *Kulcsár Gyula* és *Kiss Gyula* megszakadt pályáival. Kegyelettel, tisztelettel őrizzük emléküket.

A most olvasható 149 pedagógusról készült életrajz a XX. század emberpróbáló évtizedeinek – mondhatjuk bátran – hőseiről szól.

A forradalmakkal, világháborúkkal, rendszerváltozásokkal zajló évszázad körülményei között lelkiismereti és egzisztenciális gondokkal küzdve pedagógusként helytállni, a munkát hivatásként gyakorolni szinte emberfeletti teljesítményt kívánt. Kevés olyan pedagógusról olvashatunk, akik elkerülték a megpróbáltatásokat. Volt, akinek indulását keserítette meg a szegénység, az árvaság. Másoknak a felkészülés idejét kísérték nélkülözések, aztán a háborús évek, a hadifogság megpróbáltatásai jutottak sokak osztályrészéül. Volt, akinek az új rendszer törte derékba a pályáját és volt, akit a fényes szelek reménysége indított útjára, de gyakran csalódások és megalkuvások kísérték az utat. 1956-ban újra felvillant a remény, de nem hozott megváltást. El kellett fogadnunk a megváltozhatatlannak vélt körülményeket, nem látszott az alagút vége, alkalmazkodnunk kellett az adott helyzethez.

Engedjék meg, hogy nagyra becsült pályatársam, Futala Tibor szavait idézzem, aki így jellemezte egykori életünket: „...*aki egy gombolyagnyi fonállal felszerelve kényszerül bemenni... a labirintusba, annak egyetlen esélye, hogy a fonál segítségével megtanuljon tájékozódni, eligazodni benne, majd a labirintus fal- és közlekedésszisztemjéhez igazodva megtegye azt, amire erejéből és tudásából futja...*” Hozzátehetjük: úgy tűnik mindenképp volt „fonál”, lehetett az a családból hozott erkölcsi örökség, magyarságtudat, a hit ereje, humanista világszemlélet, művészi adottság s mindennek fölött hivatástudat.

Akik a pedagóguspályát választották, általában sokgyermekes falusi paraszt- vagy vidéki iparos- és pedagógus családból származtak. Gyakran egykori tanítójuk példája lebegett a szemük előtt, hiszen a tanító ismert, megbecsült embere volt a falunak, a településeknek szükségük volt rájuk. Jól látta ezt az 1920-as években Pokker Mihály sarudi kántortanító, aki visszaemlékezésében így írt erről: „*Ha minden kis magyar falunak csak egy tanult fia foglalkozna saját községével, akkor a falu megismerése, gondozása és vezetése a magyar jövő kiépítésében az első helyre kerülne.*”

Iskola nélkül maradt, elnéptelenedő falvaink láttán jó lenne ma is fontolóra venni Pokker tanító úr szavait, mert lassan eltűnnek azok a pedagógusok, akiket 30-40 éves szolgálat, több generáció tanítása fűzött a falu népéhez és akiknek az emlékét évtizedek múltán is szeretettel őrzik, mint Babos József süttöri és Süle Sándor kertai iskolaigazgatókét, vagy Szabó Józsefét, aki 40 éven át tanította, nevelte a furta gyermekeket.

A XX. század második felében induló pedagógusok előtt olyan lehetőségek nyíltak, amilyenek korábban ritkán adódtak: a tanítói, óvónői képesítést követően főiskolai, egyetemi végzettséget szerezhettek.

A Szarvasról küldött életrajzok tanúsága szerint is többen éltek ezzel a lehetőséggel, így Bessenyei Antal Zénó művésztanár, Bilibokné dr. Pribelszky Zsuzsanna, dr. Daróczi Erzsébet, Megyeri György, dr. Szakács György, dr. Tóth Lajos illetve a dunántúli, helytörténeti munkáiról ismert Rozsonits Géza.

Itt ragadom meg az alkalmat, hogy külön köszönetet mondjak szarvasi munkatársainknak, akik az ottani középiskolai és főiskolai oktatás jeleseinél több mint húsz életrajzot írtak, többek között a Vajda Péter Gimnázium egykori kiváló tanáráról, a Kossuth-díjas dr. Hanzó Lajosról.

Nemcsak az alsó és középfokú intézmények, de a főiskolák és egyetemek tanárainak többsége is egyszerű, vidéki környezetből indult s jutott a pedagóguspálya legmagasabb csúcsára. Elég a kötetünkben található egyetemi tanárok életrajzát áttekinteni – Jakucs László, Pálffy István és Szabó László kivételével valamennyien – Irinyi Károly, Justyák János, Keszi Kovács László, Kónya István, Lipták András és a szegedi Nyíri Antal professzor is mélyről indult. A méltányosság elve azt kívánja, hogy elismerjük, tehetségük kibontakoztatására a II. világháború utáni időszak társadalmi mobilitása adott lehetőséget. Az akkori oktatáspolitikai jóvoltából új iskolák, intéz-

mények alapítására is sor kerülhetett. Rátermett és elkötelezett tanárok: a szolnoki *Cseh Andrásné*, a debreceni *Kovács Gábor*, Berettyóújfaluban *Lazányi Lajos*, Újszászon *Rózsa Imre* munkájának eredményeként jöhettek létre új iskolák.

Talán legismertebb a *Gulyás György* által alapított békéstarhosi zeneiskola. *Gulyás Györgyről* *Duffek Mihály* írt. Az egykori tarhosi diákok közül hála Istennek még ma is többen élnek és már az ő tanítványaik éltetik tovább az egykori iskola szellemiségét. Sajnos jó ideje visszaszorulóban van az iskolai ének- és zeneoktatás, pedig nagy szükség lenne arra, hogy a zenei műveltség is része legyen az ifjúság kultúrájának. Azok az ének- és zenetanárok – *Gál Mihályné*, *Hankó László*, *Ujvárosi Vilmos* és mások –, akikről a kötetben olvashatunk, a népdalokra, a klasszikus zenére irányították diákjaik figyelmét, kórust, zenekart szerveztek zeneértő, zenekedvelő embereket neveltek.

Hasonlóan tiszteletre méltó a tánc hagyományokat ápoló tanárok munkája. Szolnokon *Kovács József*, Vitnyéden *Tímárné Énekes Lenke*, Debrecenben dr. *Varga Gyula* munkássága nyomán folytatódik és virágzik a néptáncmozgalom. Elismerés illeti *Gámánné Marton Erzsébetet*, aki a debreceni úttörőházban honosította meg a népi táncot.

Örömmel láttam, hogy több művésztanárról készült arcképvázlat. *Bánszki Tamás* munkásságáról a jelenlévők számára a mostani alkalomra rendezett kiállítás ad ízelítőt. A többiek: *Bessenyei Antal Zénó*, *Buzogány Dénes*, *Fülöp Sándor*, *Horváth Imre*, *Szabó László*, *Turóczi Mária* és *Zsáky István* művészetét nem tudjuk vizuálisan bemutatni, de a reájuk emlékező írások, egykori tanítványaik tanúsítják művészetük, tanári munkájuk továbbélő hatását.

A valamikor készségtantárgyaknak nevezettek közül jelen körülmények között szerecsére a testnevelés megfelelő szerepet kap az iskolai oktatásban és a szükséges feltételek megteremtése is folyamatban van. Az elmúlt idők mostohább viszonyai között is sok elhivatott testnevelő tanár tette kedvelté a rendszeres mozgást, a versenysportot. Több, nem testnevelés szakos nevelőnek is szívügye volt az ifjúsági sport szervezése, támogatása. Az én korosztályomból Debrecenben valószínűleg mindenki emlékszik a legendás Dotya bácsira, *Szabó Józsefre* a Fazekas Mihály Gimnázium testnevelő tanárára és a későbbi generációból *Fehér Csabára*. Hajdúszoboszlón *Hegedűs Zoltán* volt hozzájuk hasonlóan népszerű tornatanár, sportvezető. Szarvason *Kovács Béla* közel négy évtizeden át a Vajda Péter Gimnáziumban a testnevelés mellett egészségtant is tanított és irányította a város sportéletét. Az ugyancsak szarvasi *Kunos Andrásné* nemcsak gyakorlati tevékenységével, de szakirodalmi munkásságával is a testnevelés, elsősorban az óvodáskori mozgásra nevelés ügyét szolgálta.

Nem véletlenül fordítottam ezúttal nagyobb figyelmet az éneket, zenét, táncot és képzőművészetet tanító valamint a sportra nevelő pedagógusok említésére. Meggyőződésem, hogy az élet teljességéhez hozzátartozik a művészetek és a sport szeretete és iskoláskorban lehet és kell megalapozni az ilyen irányú fogékonyságot.

Érdekes és tanulságos a pedagóguspálya vonzereje olyan diplomás szakemberek esetében, mint például *dr. Méhes József*, aki orvosként tért vissza az oktató munkához. *Dr. Kun Ákos* sebészorvost talán édesapja, a nagytekintélyű Kun Sándor a debreceni gimnáziumigazgató példája ösztönözte, hogy bekapcsolódjék az egészségügyi szakoktatásba. Jól képzett mérnökök, agrár-szakemberek vállaltak tanári munkát technikumokban. Szakközépiskolákban, főiskolákban, mint *dr. Bakos Béla*, *Szemán István*, *Veisz János*, *Veszter Vilmos*. *Dr. Nagy Imre* és *Puskás Álmos* a katonatiszti pályát cserélte fel a tanári hivatásra. Szinte kalandosnak nevezhető *Kutas Pál* életútja, aki különféle mesterségek után szakmérnöki diplomát szerzett és főiskolai adjunktusként ment nyugdíjba.

A nyelvtanárok idősebb nemzedéke – *dr. Papp Ferenc*, *Péterffy László* – nem kényszerült arra, hogy orosz nyelvtanári képesítést szerezzen, mint fiatalabb kollégáik: *Gyarmati András*, *dr. Mikó Sándor*, *Mjazovszky Albert*. *Dr. Pálffy István* pályakezdőként orosz nyelvet tanított, csak 1957 után fejezhette be az angol szakot, majd a Debreceni Egyetem Angol Tanszékének vezetőjeként vonult nyugdíjba. Szerencsésebb helyzetben volt a fiatalabb generáció: *Balogh Károlyné* nyíregyházi német szakos tanárnő már diákcseré kapcsolatát építhetett ki német nyelvterület iskoláival.

A hazai nemzetiségi iskolák anyanyelvápolásában kapott feladatot *Gordon Sándor* magyar-román szakos tanár és Szarvason a szlovák iskola igazgatója *Folytán János*.

Külön említést érdemelnek azok a pedagógusok, akik az elszakított területekről származnak és itthon találtak új otthonra és szereztek érdemeket a magyar ifjúság oktatásában, nevelésében, mint a Hajdúböszörménybe áttelepült *Szegedi László és felesége*, a felvidéki *Bíró Vince* és *Szűcs Gyula*.

Egyesületünk kapcsolatépítő munkájának köszönhetően több, határainkon kívül maradt magyar pedagógusról is érkezett életrajz. Nagykárolyból *György Dénes* és *Petkes Gergely*, Szatmárnémetiből *Görbe István* és *Sípos László* arcképvázlatát kaptuk meg. A marosvásárhelyi matematika-fizika szakos *Kacsó Ferencről* hűséges munkatársunk Kántor Sándorné írt. A felvidéki Rozsnyóról érkezett *Fóris Ferencné* életrajza, amelynek zárósorait a tanárnő visszaemlékező írásából idézte a szerző: „*Magyar kisebbségben élni Szlovákiában annyi, mint a szülőföldön maradni, a magyarságért szívvel-lélekkel dolgozni, a magyar nyelvet megtartani, a nemzeti kultúrát megőrizni.*”

Más relációban, de ugyanez érvényes a Kárpátalján szolgálatot teljesített *Ivancsó Elek* pap-tanárra.

Az egykori pedagógusok közül többen írtak visszaemlékezést, emlékiratot, mint a sátoraljaiújhegyi *Palásti József*, a szarvasi *dr. Vincze Ferenc* és mások. Nem a nyilvánosságnak szánták, hanem hozzátartozóik számára. Őszinte vallomások ezek családjukról, szülőföldjükről, pályafutásuk fontos eseményeiről, erkölcsi meggyőződésükről, hitükről, hivatásukról, kedvteléseikről és bizony az elviselt szenvedéseikről és üldöztetéseikről is. Történelmi lecke lehetne ezek olvasása mindnyájunk számára.

Sokféle elfoglaltság, feladat kísérte a pedagógusok életútját. A kötelezőkön túl sok-sok olyan, amiben maguk is örömeiket lelték, mint az iskolai színjátszás, kirándulások szervezése, helytörténeti és egyéb kutatómunka, könyvtárgondozás, ez utóbbiak különösen jelentős szerepet kaptak *dr. Fehér Imre* törökszentmiklósi irodalomtanár életében. Volt, aki a népművészeti alkotások iránti érdeklődést keltette fel tanítványaiiban, vagy a modellezés, fotózás, bélyeggyűjtés tudnivalóiba vezette be a fiatalokat. *Böttkös Sándor* ásványgyűjtő kört szervezett, a mezőkövesdi *dr. Lukács Gáspár* a múzeumok világát hozta közelebb diákjaihoz. *Egerszegi Ferenc* sümegi tanár irodalmi munkássága nemcsak tanítványaira, hanem Veszprém megye kulturális életére is nagy hatással volt. *Borgulya Endre* szarvasi tanárnak a zenei kultúra terjesztése mellett szinte szenvedélyévé vált az orgonajavítás és orgonaépítés.

Nyugdíjas korukra többen a kertészkedésben találtak kedvükre való és hasznos elfoglaltságot. A legnagyobb örömet az unokákkal való foglalkozás jelentette. Meghatóan kedves visszaemlékezés *Komoróczyné* Marika néni unokájának írása a kiváló tanárnő, tudós gyermekeket nevelő édesanya, nagymama szerepéről, aki kicsi koruktól kezdve játékosan vezette be az ismeretek világába unokáit.

Az a felismerés, hogy a kisgyermekkorú nevelés milyen életre szóló nyomokat hagy, s milyen mértékben határozza meg a későbbi évek fejlődését – felértékeli az óvodapedagógusok tevékenységét. Ez évi kötetünkben a korábbiakhoz képest jóval több óvónő életrajzát olvashatjuk: *Futó Ferencné, Gombos Róza, Hajdú Róza, Halászné Radó Edit, Iványi Gergelyné, Nagy Katalin, Postásné Horváth Piroska, Szuromi Józsefné*, akikre felnőtként is nagy szeretettel emlékeztek egykori óvodásaik. Felkészítő iskoláik, a hajdúböszörményi és szarvasi felsőfokú óvónőképző tanárai *dr. Kovács György, dr. Hajzer Szerén, Iványi Gergely* és a korábban említettek munkájának köszönhető a hazai óvodapedagógia magas színvonala. Az első kisdédóvó intézetek létrehozójáról *Brunsvik Teréz* grófnőről az „Emlékezzünk régierekről” rovatunkban olvashatnak.

Ugyancsak itt található másodközlésben Juhász Imre *Gönczy Pálról* még 1969-ben írt munkájának néhány fejezete. Gönczy Pál a XIX. század neves pedagógusa volt, aki tevékeny részt vállalt a hazai népoktatás korszerűsítésében, az oktatásügyi reform kidolgozásában.

XX. századi követői közül a pedagógiai szakirodalomban időtálló értéket alkotó *Nánay Béla* debreceni gimnáziumi tanár és az állami díjas *Fónay Tibor* pedagógiai szakíró munkásságáról hozzáértő szerzők írásait olvashatjuk.

Bevallom a bőség zavara akadályoz abban, hogy mindenről és mindenkiről érdemben szölgjak, mégsem hagyhatom említés nélkül *Bánk Imrénét*, aki több, mint harminc éven át tanyasi gyermekeket tanított; *dr. Darabos Pálnét*, aki szülőfaluja, Biharnagybajom tanító nénije volt negyven esztendeig; az üldöztetést elszenvedett *Csathó Kálmán* református lelkész kántortanítót; a kunszállási *Bognár házaspárt* és *Maklár Pap Ernő* hajdúbagosi tanítót; a recski internáló táborba hurcolt klasszikus műveltségű, töretlen jellemű *Csanád Vilmost*; a többgenerációs pedagógus családból

származó *Fehér Lajos* és *Kovács Tiborné* munkásságát; a cigány értelmiség emblematisztikus alakját *Farkas Kálmánt* és az életrajzokban emlegetett iskolákat: az egri, nyíregyházi és szegedi tanárképzőt, a pápai Református Kollégiumot, a szarvasi Vajda Péter Gimnáziumot, a debreceni Református Kollégiumot és a Dóczi Intézetet, a Debreceni és Szegedi Egyetemet.

Sorozatunkra jellemző hagyomány, hogy az előszót megelőző lapon illetve a hátsó borítón ismert személyiségektől idézett szövegek találhatók a tanításról, a pedagógushivatásról. Az új kötetben Gönczy Pál és Csermely Péter professzor gondolatainak lényegi azonossága szolgál bizonyságul, hogy vannak el nem évülő szakmai és erkölcsi normák, amelyek meghatározzák életünket, munkánkat.

Érdemes figyelni a betűrendes fejezetek elé rendelt idézetekre is, az egyik így szól: *„A két legfontosabb nevelési intézmény a család és az iskola. Mindegyiknek más és más a feladata, de egymást kölcsönösen kiegészítik, sőt bizonyos fokig egymást feltételezik.”* – ez az, amit nem lehet, nem szabad figyelmen kívül hagyni, habár olykor felmerül még hivatalos formában is ellentétes vélemény.

Köszönet illeti tördelő szerkesztőnket Csermely László mérnök urat, akinek a gondoskodása még arra is kiterjed, hogy összegyűjtse a kötetbe illő idézeteket. Magamban már régen tiszteletbeli pedagógussá avattam őt, akinek nem kis része van kapcsolattrendszerünk bővítésében is.

Az eredetileg megyei hatókörűnek indult életrajz-gyűjtemény fokozatosan országos, sőt határainkon túlra terjedő hatásúgárává vált. Remélem, alapító főszerkesztőnk, Ungvári János tanár úr is, aki folyamatosan részese a kötetek munkálatainak, úgy ítéli meg, hogy jó úton halad Nyírkos Tibor tanár úrral az élen az a kis csapat, amely évről évre önkéntes feladatként vállalja a szerkesztéssel kapcsolatos tennivalókat.

Az idei kötetben található repertórium immár arról tájékoztat, hogy idáig 1401 pedagógusról közzöltünk életrajzot. Bízom abban, hogy a jelenlévők közül többen kedvet éreznek ahhoz, hogy csatlakozzanak munkánkhoz. Kérem leendő szerzőtársainkat, hogy gondosan tanulmányozzák a kötet utolsó lapján található útmutatót, fogadják el az ajánlásokat, mert ezzel nagy segítséget adhatnak a szerkesztőségnek. Szerzőink munkáját jelenleg és a jövőben is tiszteletpéldányokkal tudjuk honorálni.

Köszönet illeti mindazokat, akik munkájukkal, anyagi támogatásukkal lehetővé tették a 12. kötet megjelenését.

Kérem, olvassák érdeklődéssel az új kötetet és kívánom, hogy teljék benne örömük!

Váci Mihály: Jegenye-fényben
(Elmondta: Raffay Zoltánné)

A búzafények áramló mennyében
szinte dűdölva jött a gyalogút
ezerfelől - és vezette kézen
a tarisznyába botló kisfiúk
s a pipacskendős kislányok hadát.

Jöttek a gyerekek, s gyíkot keresve
lesték, hol remeg az út menti fű,
s ha csirkéit sírva hívta a fűrj:
a suhogó búzában törve, messze
kószáltak - odahagyva az utat.

Fejük felett összecsapott a fénytelt
kalászkok íve - ám egyik se félt,
hogy eltéved, mert a fészekhez-térdelt
gyerek is, ha felvetette fejét,
minden tájról látta a jegenyét,

amit zöld gyertyaként még nyolcvan éve
tűztek le az iskola tövinél,
hogy örök-érzékeny szelekben égve
hívja azt, akit öröme sző fénybe,
vagy gondja barázdáin mendegél.

S a jegenye - zöld máglya - égre lobbant
a pusztában:- s hol tornyok nincsenek,
harang se zeng, hirdeti roppant
hitét, kiáltva, fényben, viharokban:
- Gyermek, népek, erre jöjjetek!

Százezer külön mozdulású vágy van
benne- de minden ággal egy irányba,
csak fel!- a fény egébe tör zokogva,
hogy lángra gyújtja, hívja, felemelje
azt, ki fáradtan hullna a homokra.

Vad, tragikus fohászú lélek:- éber
ezüst tükröket a Mindenségbe tart,
és felelősen minden levelével
figyel, jelez hajnalt, távol vihart.

Csak vándormadár száll rá néha: éjjel
hulló csillag reszket meg levelén:
hozzá a por szürke leple nem ér fel,
sem a csalán s a gazok tövise.
Csak vihar töri s villámmal a fény.

Ilyen kívántam lenni én is, ott, a
homokba szúrt nyárfa:- a tanító,
ki fénybe tör, ragyogó hit a lombja,
irány azoknak, jel és biztató,
kik jönnek barázdákban botladozva.

VISZHANGOK

Elektronikus postán érkeztek:

Kedves Laci!

A kötet gyönyörű! A meghívó is igazán szemet gyönyörködtető. Én külön köszönöm a Te szereplésedet, amivel nagy ajándékot adtál nekünk, pedagógusoknak. A választásod egyedülálló, megható történet. En bizony elsírtam magam, és nem szégyellem. Ott az ünnepség után nem tudtam mindezt személyesen megköszönni Neked, mert nagy volt a tumultus, ezért írom meg most a benyomásaimat. A hátsó borítólap szövege is nagyszerű. Olvasgatom olyan szeretettel, mint ahogyan Ti készítettétek nekünk.

Köszönettel és hálával: *Ica / Varga Lajosné/*

Kedves Marika!

Maradandót alkottok folyamatosan. A kötet megjelenésében (fedlap, papírmínőség) és tartalmában is csodálatos, örülök, hogy megtaláltál a feladattal, és újra dolgozhattam veled.

Az adóm 1 %-át az egyesületnek fogom ajánlani.

Barátsággal üdvözlő: *Agárdi Anikó*

Kedves Laci!

...Még egyszer köszönjük a kedves meghívásukat, jól éreztük magunkat, az idő is kiváló volt. Szép volt az ünnep, néhány fotót is csináltam ...

Megkaptuk az elnök úr által küldött szép sorokat is, amely reményt ad a további együttműködésre. Sajnos, Győr és Debrecen nagyon messze van, ezt most tapasztaltuk is.

Mindenkinek tetszett az új könyv,...

Még egyszer gratulálunk, és további szép munkát kívánunk az alapítvány nevében is, üdvözléssel: *Gönczölné Nelli*

Kedves Marika!

Nagyon szerettem volna menni – köszönöm a meghívót – de még nem vagyok igazi nyugdíjas. Dolgozom ügyvédként, és rumlis napjaim vannak. Gondoltam Rátok sokat!

Megjöttek a könyvek is, azokért külön köszönet – tudod, fantasztikus, ahogyan ápoljátok a régiék emlékét. Példát vehet Rátok az ország, különösen a közéleti szféra – így kell ezt, nem gőzös csinnadrattákkal. Szeretettel: *Csiha Judit*

Szia Marika !

Nagyon szép és megrendítő kiadvány a *Pedagógusok arcképcsarnoka*.

Köszönöm, hogy ideadtad. Sok ismerőst találtam benne. Tanárain az Óvónőképző Főiskolán: Kunos Andrásné, Szuromi Józsefné, Daróczy Erzsébet és a karizmatikus csodálatos igazgatónk dr.Kovács György – megható volt így velük találkozni, olvasva az életműüket.

Márti /Erdélyi Márta/

Varga Ferenc Szolnokról **telefonon** mondta el a következőket:

A könyv nagyon szép.

Rózsa Imre mellett több megyebelit is felfedeztem benne és fénymásoltam a „Jász-Nagykun-Szolnok megye neves szülöttei” című magánarchívumomba.

Örömmel fedeztem fel az újszászi születésű Kovács Gáborról szóló arcképvázlatot, akinek a vasutas édesapját is ismertem, de a fiáról csak azt tudtam, hogy tanár lett. Szeretném felvenni a kapcsolatot a feleséggel és az újszászi honlapon is megjeleníteném, mint neves szülöttet.

Diáktársam volt dr. Szegedi Gyula, aki szintén újszászi születésű. A temetésén én is mondtam néhány gondolatot búcsúként néhány héttel ezelőtt Debrecenben. Remélem ő is bekerül a jövő évi kötetbe, mint Bardócz Endre, akinek az arcképvázlatát eljuttatom önékhöz.

Örülök, hogy új nagyszerű emberekkel kerülhettem kapcsolatba a kiadvány kapcsán.

A Marika levelét beragasztottam a könyvbe. A fiam történész, akinek örökölt hagyom a gyűjteményemet, talán tudja hasznosítani valamikor.

A **Szatmári FRISS ÚJSÁG**-ban (2013. november 26) jelent meg:

Pedagógusok arcképcsarnoka – két nagykarolyi pedagógus is szerepel a kiadványban

Magyarországon adták ki a színvonalas kötetet

A 2013-as kiadású, Pedagógusok arcképcsarnoka címmel megjelent kiadványban két nagykarolyi tanár – György Dénes középiskolai irodalomtanár, egykori igazgatóhelyettes, valamint Petkes Gergely középiskolai tanár, matematikai szakellenőr – is helyet kapott.

A debreceni Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület gondozásában megjelent kötetekben 1401 pedagógus neve és életútjának ismertetője szerepel. A kiadó tervei között az szerepel, hogy évente újabb kiadást ér meg a gyűjtemény, melyben a magyarországi szakemberek mellett olvasható a két nagykarolyi pedagógus neve és gazdag életműve. György Dénes méltatását felesége, özv. György Katalin, illetve pályatársa, kolléganője, Poszet Veronika írta, míg Petkes Gergely alakját és munkásságát kolléganője, Putovits Tünde, a nagykarolyi Elméleti Líceum magyar szakos tanárnője vetette papírra, az iskola tantestülete nevében.

Putovits Tünde kérdésre válaszolva elmondta, a következő kötetben további nagyszerű nagykarolyi kollégák is bekerülnek majd.

A www.haon.hu internetes oldalon:

Újabb „Pedagógusok arcképcsarnoka” című kiadvány jelent meg

Debrecen – Újabb kiadvánnyal gazdagodott a „Pedagógusok arcképcsarnoka” című kiadvány-sorozat. Most jelent meg a 12. kötet, melynek bemutatója most volt 2013. október 12.-én Debrecenben.

A Megyeháza Árpád-termét zsúfolásig megtöltötték az érdeklődők, akiket Fülöp Mihály a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület elnöke köszöntött.

Csermely László „A tanító tanítása” címmel kedves történetet olvasott fel, mely hűen tükrözte egy elhivatott pedagógus viszonyulását tanítványaihoz.

A helyi zeneiskola tanulóinak és tanárainak kedves műsora után Ungvári János alapító főszerkesztő „Pedagógusok a rendszerváltozások sodrában” tartott érdekes előadást. Az elhangzott téma aktualitását igazolja az a tény – mondta az előadó –, hogy a most megjelent kiadványban többségében azoknak a pedagógusoknak az élettörténete van feldolgozva, akik az elmúlt évszázad első felében éltek és dolgoztak.

A most elkészült legújabb kötetet dr. Korompai Gáborné lektor mutatta be a megjelenteknek. „Ünnepi alkalom e kötet megjelenése” – kezdte mondanivalóját. Ebben a könyvben 149 írást gyűjtöttek össze azok, akiknek fontos az elődeik életének, munkásságának a megörökítése az utókor számára. Az óvodától az egyetemig tevékenykedő pedagógusok arcképvázlata van a kiadványban. A könyvbe egyaránt bekerülhettek a közeli, de távoli pályatársaink élettörténetei is. Hajdú-Bihar megyén túl távolabbi megyékből is érkeztek elhunyt pedagógusok életét megörökítő írások, de nem maradtak ki a határon túlról érkezett magyar nyelvterületen dolgozott pedagógus tevékenységét leíró anyagok sem.

Kedves színfoltja volt a könyvbemutatonak, hogy lehetőséget kínáltak a szervezők a megjelenteknek arra, hogy megtekinthessék Bánszki Tamás tanár, festőművész kiállítását dr. Vajda Mária tárlatvezetésével.

A könyvbemutató befejezéseként lehetőség kínálkozott arra, hogy az érdeklődők megvásárolhassák a most megjelent „Pedagógusok arcképcsarnoka” című kiadvány legújabb tizenkettedik kötetét, mellyel az eddig megjelent kiadványokkal immár 1401 elhunyt pedagógus élettörténete van feldolgozva az utókor számára.

Vmirjáncki József

A Szarvas és Vidéke hetilapban jelent meg:

Jó volt szarvasinak lenni Debrecenben

Verőfényes kora őszi délelőttön vehettünk részt egy nagyon szép, szívet-lelket melengető ünnepségen: a Pedagógusok arcképcsarnoka című könyv 12. kötetének ünnepélyes bemutatóján a Hajdú-Bihar Megyei Megyeháza Árpád-termében, a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület meghívottjai-ként.

Nemes és értékmentő feladatra vállalkozott a debreceni székhelyű Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület: 12 év óta minden évben megjelenteti a Pedagógusok arcképcsarnoka című életrajzi kötetet az élők sorából már eltávozott pedagógusok életpályájának bemutatásával. Az eredetileg megyei hatókörűnek indult életrajz-gyűjtemény fokozatosan bővül - így váltunk részeseivé mi, szarvasiak is ennek az értékmegőrző törekvésnek. A felkérésnek eleget téve vállaltuk, hogy a városunkban élt és munkálkodott pedagógusok életrajzeit kezdjük gyűjteni, megírni, abból a célból, hogy próbáljuk kimenteni a feledés homályából azokat a volt pályatársainkat, akik egész életükben a nevelés-oktatás nemes ügyét szolgálták, s felszínre hozzuk áldozatos munkásságuk értékeit, erőnyeit. Meggyőződésünk, hogy emlékezetüket át kell mentenünk a jövő számára példaként és okulásul. Róluk írunk, akiknek a ma és a jövő számára is van üzenetük. Pályahűséggel tették a legszebbet: felfedezték, csiszolták és óvták a legnemesebb emberi értékeket a közösség, hazánk javára. Sokuk pedagógiai gondolkodása és emberi magatartása ma is útravalóul szolgálhat - különösen a fiatalok számára.

Hisszük, hogy a pedagógus-életpályák bemutatása nem maradhat befolyásoló hatás nélkül a társadalmi környezetre. Elsősorban arra a szűkebb emberi közösségre, arra a településre - városunkra -, ahol egykori pályatársaink éltek, dolgoztak, és közmegebecsülést vívtak ki.

Ezen gondolatok jegyében készítettük munkáinkat abból a célból, hogy ezek az életrajzok is helyet kapjanak az idei kötetben. A könyv igen szép és igényes külsővel, színvonalas belső tartalommal örvendezteti meg az olvasókat. Terjedelme felülmúlja az eddig megjelent minden kötetet: 447 oldalon tartalmazza 149 pedagógus életrajzát - ebből 24 életrajz szarvasi kötődésű pályatársunkról szól. Irántuk való tiszteletünk jeléül felsoroljuk, kik voltak Ők : dr. Bakos Béla, dr. Bencsik Endréné, Besse-nyei Antal, Bilibok Péterné dr., Borgulya Endre, dr. Daróczi Erzsébet, Folytán János, Gyarmati András, dr. Hajzer Szerén, dr. Hanzó Lajos, Iványi Gergely, Iványi Gergelyné, Kovács Béla, dr. Kovács György, Kunos András, Kunos Andrásné, Kutas Pál, Megyeri György, dr. Szakács György, Szuromi Józsefné, dr. Tóth Lajos, Veszter Vilmos, dr. Vincze Ferenc és Zsáky István.

Életrajz-írói tevékenységünk során ügyeltünk arra is, hogy városunk minden oktatási-nevelési szintjét ölelje fel: az óvodától az általános és középiskolán át, a főiskolai-egyetemi karok képviselője is helyet kapjon, s így adjon hű képet városunk szellemi és erkölcsi arculatáról. Ez a törekvésünk a jövőre vonatkozóan is szerepel elképzeléseink között. Feltétlen említenünk kell, hogy mi nem minősítünk a kiválasztás során senkit, csupán azt a kritériumot igyekszünk érvényesíteni, hogy legyen valaki, akinek emlékezetében jelen van és hajlandó az életrajzot összeállítani volt pedagógusáról, munkatársáról, vagy családtagjáról, s ezt a koordinátorral együttműködve teszi. Szükséges az is, hogy az életrajz írója megkeresse a még élő, közvetlen hozzátartozókat is - egyrészt egyetértő hozzájárulásuk megszerzése miatt, másrészt igen hasznos segítséget adhatnak a szükséges adatok pontosításához, kiegészítéséhez. A személyi adatokban a hitelesség elengedhetetlen követelmény, ezt garantálnia kell az életrajz írójának. Ugyanez a felelősségünk az életrajzban megfogalmazott minden gondolatunkért.

Fontos megemlítenünk az idei kötetről, amelyben mi a fenti szép számú életrajzzal mutatkoztunk be, hogy a kötet szerkesztője, Nyirkos Tibor a könyv előszavában nagyon megtisztelő elismeréssel szól: „Szarvas városával létrehozott együttműködés”-ről, majd leszögezi, hogy: „Kötetünk most az óvóképzésben, az óvodai nevelésben részt vevők köréből közöl a szokásosnál több arcképvázlatot a szarvasi óvónőképző jövőtéből. Köszönet érte!”

Ugyancsak az elismerés hangján szólt ünnepi beszédében dr. Korompai Gáborné lektor asszony: „Itt ragadom meg az alkalmat, hogy külön köszönetet mondjak szarvasi munkatársainknak, akik az ottani középiskolai és főiskolai oktatás jeleseiről több, mint húsz életrajzot írtak.” Arról is tett említést, hogy a beküldött életrajzainkban többen voltak, akik a tanítói, óvónői képesítés megszerzését követően főiskolai, egyetemi végzettséget szereztek: „A Szarvasról küldött életrajzok tanúsága szerint is többen éltek ezzel a lehetőséggel, így Bessenyei Antal művésztanár, Bilibok Petemé dr., Borgulya Endre, dr. Daróczy Erzsébet, Megyeri György, dr. Szakács György, dr. Tóth Lajos és Zsáky István művésztanár.” A testnevelő tanárok áldozatos és sokrétű tevékenységéről is felemelő érzés volt hallani szarvasi példákat: „Szarvason Kovács Béla közel négy évtizeden át a Vajda Péter Gimnáziumban a testnevelés mellett egészségtant is tanított és irányította a város sportéletét. Az ugyancsak szarvasi Kunos Andrásné nemcsak gyakorlati tevékenységével, de szakirodalmi munkásságával is a testnevelés, elsősorban az óvodaskori mozgásra nevelés ügyét szolgálta.” Borgulya Endre neve is elhangzott az ünnepi beszédben – mint a zenei kultúra jeles terjesztője és az orgonajavítás és orgonaeépítés határonkon is túlmutató kiválósága.

Hallhattunk arról is, hogy az idei életrajzokból egyre több óvodapedagógust ismerhettünk meg (többek között a szarvasi Iványi Gergelyné, Szuromi Józsefné). Az előadó szerint: felkészítő iskoláik, a Hajdúböszörményi és Szarvasi Felsőfokú Óvónőképző tanárai munkájának köszönhető a hazai óvodapedagógia magas színvonala.”

Ennyi méltatás, munkánk ily nagyrebecsülése leírhatatlan örömmel és jó érzéssel töltött el bennünket, akik részesei lehettünk a felemelő ünnepségnek. Ahhoz is biztatást kaptunk, hogy folytassuk megkezdett munkánkat és ebben a kötet szerkesztője is megerősít bennünket: „Kimondhatatlan öröm, hogy ezúttal 163 írás érkezett a szerkesztőségbe. Tizenhatal több, mint az eddigi legvaskosabb kötetbe. Mi ez, ha nem elismerése annak, hogy jó úton járunk?”

Mi, szarvasi életrajzírók (eddig közel 30-an) nagy felelősségtudattal vállaltunk részt ebben az értékművelő tevékenységben és a jövőben is szívesen folytatjuk volt pedagógusaink élettörténeteinek felkutatását. (Szerzői díjban nem részesülünk, a kiadó egy tiszteletpéldánnyal fejezi ki köszönetét munkánkért.) Örömmel fogadunk újonnan bekapcsolódni szándékozó szerzőtársakat.

A kötet kiadásának anyagi támogatásában is részt vállaltunk: városunk intézményei (önkormányzatunk, iskolák, öregdiákok és egyházak), valamint magánszemélyek együttesen kétszázezer forint feletti összeggel járultunk hozzá a könyvkiadás költségeihez. Az Egyesület ezt a segítséget is a könyv tiszteletpéldányaival honorálta.

A könyv bemutatójának ünnepsége szépirodalmi alkotással, zenei műsorral és a könyvben szereplő Bánszki Tamás művésztanár képeinek kiállításával tette teljessé esztétikai élményeinket. Mindennek alaphangulatát pedig a díszterem festett üvegablakain át beáradó fény teremtette meg - átragyogva a Hét Vezér monumentális megformált alakjain.

Gyönyörű délelőttünk volt.

Kondacs Mihályné ny. tanár,
a KSPE tagja,
az életrajz-írások szarvasi koordinátora

